

अध्याय एक

१.१ शोध शीर्षक

प्रस्तावित शोधपत्रको शीर्षक 'सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन' रहेको छ ।

१.२ शोध प्रयोजन

प्रस्तुत शोध प्रस्ताव त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको पाठ्यांश नेपा. शि. (५९८) को आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार गर्न लागिएको हो ।

१.३ समस्या कथन

अनुसन्धानको निम्ति छनोट गरिएको कुनै पनि अनुसन्धेय विषय वस्तु नै समस्या हो । नेपाल विभिन्न जनजाति र भाषाभाषीहरूको अनेकतामा फुलेको एकताको विम्ब हो । नेपालमा बोलिने विभिन्न भाषाहरूमध्ये कछाडिया दनुवार भाषा पनि प्रभावशाली भाषा हो । सर्लाहीका कछाडियाहरूले आफ्नो थरको ठाउँमा दनुवार लेख्ने गर्छन् । त्यसैले यसको शीर्षकमा कछाडिया दनुवार राखिएको हो । भारोपेली भाषा अन्तर्गत पर्ने कछाडिया दनुवार भौगोलिक दूरता, भाषिक द्वीप र आपसी आदान प्रदानको अभावले भाषामा विविधता पाइन्छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र वर्तमान अवस्थाको नेपाली भाषा र सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषाको व्याकरणात्मक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन गर्नु पर्दा समस्या र कठिनाइको समाधानतर्फ अगाडि बढी निम्न कुरालाई समस्याका रूपमा लिइएको छ ।

- १) नेपालको प्रमुख भाषा हुँदा हुँदै पनि सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषाको व्यापक शोध अनुसन्धानहरू हुन नसक्नु एउटा प्रमुख समस्या हो ।
- २) अन्य भाषाको प्रभावमा यस भाषाको मौलिकतामा ह्रास आउनु यस अध्ययनको मुख्य समस्या हो ।
- ३) कछाडिया भाषाको लिखित रूप कम भएर लोपोन्मुख अवस्थामा पुग्न खोज्नु यस अध्ययनको अर्को समस्या हो ।

- ४) नेपाली भाषाको सिकाइमा कछाडिया दनुवार भाषीलाई आइ पर्ने समस्या देखिनु नै यसको अर्को समस्या हो ।

१.४ शोध कार्यको उद्देश्य

प्रस्तुत शोधपत्रमा निम्न लिखित कुराहरू पुरा गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

- क) सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषाको परिचय दिनु,
ख) कछाडिया दनुवार जातिको विशेषता पत्ता लगाउनु,
ग) कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूबिचको व्यतिरेकी अध्ययन गर्नु,

१.५ पूर्व कार्यको समीक्षा

जुनसुकै विषयको अध्ययन गर्नुपूर्व त्यस विषयका बारेमा भए गरेका कार्यहरूको अध्ययन पश्चात् मात्र अध्ययनमा प्रवेश गर्नु उचित हुन्छ । पूर्व अध्ययन अनुसन्धानको समीक्षा गरी अधि बहदा गन्तव्यमा पुग्न सजिलो हुन्छ । पूर्व कार्यको समीक्षाले आफूभन्दा अगाडि यस क्षेत्रमा के कस्ता प्रयास भए भन्ने कुराको ज्ञान दिलाइ सैद्धान्तिक पृष्ठभूमि निर्माण गर्दछ । नेपाली, नेवारी, मैथिली, थारु भाषाको तुलनामा कछाडिया दनुवार भाषाको अध्ययन नगन्य रूपमा भएको छ । प्रस्तुत शीर्षकसँग प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सम्बद्ध पूर्व कार्यको समीक्षा निम्नानुसार गरियो ।

- क) शोधकर्ता राम कुमार अधिकारी (२०५७) द्वारा गरिएको शोध कार्यको शीर्षक “कछाडिया र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन”मा कछाडिया भाषाको परिचय दिनु र कछाडिया भाषाका व्याकरणात्मक स्वरूपको अध्ययन गर्ने उद्देश्य राखेका छन् । कछाडिया भाषाका मूल वक्ताहरूबाट सामग्री सङ्कलन गरी कछाडिया भाषाका व्याकरणका विभिन्न स्वरूपको वर्णनात्मक विधिको अवलम्बन गरी अध्ययन सम्पन्न गरेका छन् । उक्त अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षका रूपमा कछाडिया भाषाका शब्दवर्ग र वाक्यतत्त्वका स्वरूपको अध्ययन गरिएको छ ।
- ख) ज्ञानेश्वर भट्टराई (२०६२/६३) को वृहत् ज्ञानकोषमा कछाडियालाई दनुवार जाति अन्तर्गत मानिएको छ । अन्य पक्षको उल्लेख गरिएको छैन ।

- ग) शोधकर्ता नगेन्द्र शर्माको “नेपाली जनजीवन”मा कछाडियाहरूलाई थारु भन्दै गुरो, धामी, कुमर, मदेह समेत चार थरको चर्चा नेपाली वा कछाडिया जुनसुकै जातका मानिसले पनि यसको अध्ययन अनुसन्धान गर्न चाहने व्यक्ति सजिलो हुनुका साथै मानिस वास्तवमा कछाडिया थारु हुन् वा अन्य जाति हुन् भनी छुट्याउने उद्देश्य राखेका छन् । कछाडिया जातिका व्यक्ति र थरहरूलाई सामग्रीका रूपमा लिएर विश्लेषणात्मक प्रविधि अपनाएर शर्माले लेखेका छन् ।
- घ) शोधकर्ता सन्त ज्ञानेश्वर गुरो (२०६१) द्वारा गरिएको शोध कार्यको शीर्षक “बारा जिल्लाको कछाडिया जातिमा प्रचलित संस्कार, पूजा एवम् चाडपर्व : एक अध्ययन” मा कछाडिया जातिका मूल वक्तालाई र उनीहरूमा रहेको संस्कारलाई प्रमुख सामग्रीका रूपमा लिएर वर्णनात्मक प्रविधि अवलम्बन गरेका छन् । उनले कछाडिया जातिको सामान्य परिचय दिनु, कछाडिया जातिमा प्रचलित संस्कार अन्तर्गत जन्म, विवाह र मृत्युबारे छोटकरीमा चर्चा गर्नु र कछाडिया जातिमा प्रचलित पूजा एवम् चाडपर्वबारे छोटकरीमा वर्णन गर्ने उद्देश्य राखी शोधपत्र लेखेका छन् । यसरी गुरोले यस शोधपत्र माफत कछाडिया लगायत अन्य जातका मानिसलाई कछाडियामा प्रचलित संस्कारको जानकारी दिने काम गरेका छन् ।
- ङ) खेम कुमारी उपाध्याय (२०६४) द्वारा गरिएको शोधकार्यको शीर्षक “नेपाली भाषा र रुपन्देहीका थारु भाषाको व्याकरणात्मक कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) को आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन रहेको छ । उनले रुपन्देहीका थारु भाषी वक्ताहरूले नेपाली भाषाको प्रयोगमा गर्ने सम्भाव्यत्रुटि क्षेत्रहरू पहिल्याउनु, नेपाली भाषाको सिकाइमा थारुभाषी वक्ता लाई आइपर्न सक्ने समस्याहरूको पहिचान गर्नु उद्देश्यराखी शोधपत्र लेखेका छन् ।
- च) छविलाल सपकोटा (२०६३) द्वारा गरिएको शोधकार्यको शीर्षक “पश्चिमा थारु भाषा र नेपाली भाषालाई व्याकरणिक कोटिहरूको आधारमा तुलनात्मक अध्ययन” मा पश्चिमी थारु भाषाको परिचय दिनु, उक्त भाषाका भाषिकाहरूलाई प्रष्ट पार्नु, पश्चिमी थारु भाषालाई नेपाली भाषाका

व्याकरणिक कोटिहरू (लिङ्ग, वचन, पुरूष, काल, भाव, वाच्य र पक्ष) का आधारमा तुलना गर्नु यसको उद्देश्य रहेको छ । त्यसै गरी थारु भाषाका वक्ता र उक्त भाषाका केही पुस्तकलाई सामग्री मानेर तुलनात्मक प्रविधिबाट उक्त शोधपत्र लेखेका छन् ।

१.६ शोधको औचित्य र महत्त्व

प्रस्तावित शोधपत्र त्रि.वि.वि. नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत गरिएकोहुनाले यसको आफ्नै प्रकारको विशिष्ट महत्त्व रहेको छ ।

बहुभाषिक राष्ट्र नेपालमा विभिन्न भाषा परिवारका भाषाहरू बोलिन्छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०५८ को प्रतिवेदनमा ९२ भाषा उल्लेख गरिएको छ । धर्म, संस्कृति, रीति रिवाज, सञ्चार आदि कुरा भाषाकै माध्यमबाट सञ्चालन हुने भएकाले कुनै पनि भाषा अध्ययन भाषा वैज्ञानिक दृष्टिले औचित्यपूर्ण हुन्छ ।

व्याकरण भाषा व्यवस्थाभित्रको एउटा व्यवस्था हो । जुन सम्बन्धित भाषाका वक्ताहरूको अभिव्यक्तिमा देख्न सकिन्छ । व्याकरणभित्र अन्तर्निहित थुप्रै पक्षहरू कोटिहरू महत्त्वपूर्ण छन् । व्याकरणिक कोटिहरूभित्र लिङ्ग, वचन, पुरूष, काल, भाव, वाच्य, पक्ष आदि पर्दछन् । कुनै पनि भाषाको व्याकरणिक पक्षको अध्ययन उक्त भाषिक व्यवस्थाको पहिचान, उत्थान, संरक्षण, संवर्धन र विकासका लागि औचित्यपूर्ण ठहर्छ ।

प्रस्तुत अध्ययनले सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा सम्बन्धी पनि केही हदसम्म सहयोगी हुने छ । यसका अतिरिक्त भाषाप्रति जानकारी राख्न खोज्ने भाषाप्रेमी तथा कछाडिया दनुवार भाषाका आम पाठकहरूका लागि समेत उपयोगी हुने देखिएकाले प्रस्तुत अध्ययनको औचित्य र महत्त्व पुष्टि हुन्छ ।

१.७ शोधको सीमा

जुनसुकै अध्ययनको पनि क्षेत्र परिवेश तथा सामग्री आदिको सम्भाव्यता अनुसन्धानका क्रममा अन्यन्त विस्तृत र व्यापक हुन्छ । अध्ययनको सम्पूर्ण पक्षलाई समेट्न कठिनाई हुने हुँदा अध्ययनलाई निश्चित क्षेत्रमा सीमित गर्नु पर्ने हुन्छ । क्षेत्र स्पष्ट भएन

भने शोध सीमाबाट बाहिर गई गन्तव्यमा नपुगिने सम्भावना रहन्छ, तसर्थ प्रस्तुत शोधलाई सीमाङ्कन गरियो ।

- क) प्रस्तुत अध्ययन सर्लाही जिल्लाको हरिवन, हरिपुर, हजारिया गा.वि.स.लाई केन्द्रविन्दु मानेर सम्पन्न गरिएको छ । कछाडिया, दनुवार भाषी वक्ताहरू भएका सबै स्थानमा पुगी सामग्री सङ्कलन गर्न सकिएको छैन ।
- ख) प्रस्तुत शोध प्रस्ताव सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरू (लिङ्ग, वचन, पुरूष, काल, भाव, वाच्य, पक्ष) को व्यतिरेकी अध्ययन गरी समानता र भिन्नता केलाई सम्भावित त्रुटिलाई प्रष्ट पार्ने कार्यमा सीमित रहेको छ ।
- ग) प्रस्तुत अध्ययन सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषाको स्थानीय भेदसँग सम्बन्धित निष्कर्षलाई व्यापक रूपमा सामान्यीकरण गर्न सकिएको छैन ।

१.८ शोधविधि

प्रस्तुत शोधकार्य पुरा गर्नका लागि निम्नानुसार सामग्री सङ्कलन गरी वर्णनात्मक र तुलनात्मक पद्धति अवलम्बन गरी निम्नानुसार प्राथमिक र गौण सामग्रीहरू अङ्गिकार गरिएको छ ।

क) प्राथमिक सामग्री

- १) प्रस्तुत शोधकार्यका लागि सामग्री सङ्कलनको मुख्य स्रोत सर्लाही जिल्लाका कछाडिया दनुवार भाषी मूल वक्ताहरूलाई लिइयो ।
- २) कछाडिया दनुवार भाषामा बोलिएका विविध सन्दर्भका बोलीहरू क्यासेटमा रेकर्ड गरी प्रस्तुत गरियो ।
- ३) सङ्कलित सामग्रीको शुद्धता र विश्वसनीयताका लागि त्यस क्षेत्रका अन्य मूल वक्ताहरूबाट रूजु गरियो ।
- ४) भाषिक सामग्री सङ्कलनमा रेकर्ड गरिएका र लेखिएका सामग्रीहरू आवश्यकता अनुसार पढेर सुनाई पढ्न दिई सङ्कलित सामग्री रूजु गरियो ।
- ५) सकभर सामग्री सङ्कलन र प्रस्तुतिमा शुद्धतामा जोड दिने प्रयास गरियो ।

ख) गौण सामग्री

प्राथमिक स्रोतबाट प्राप्त गौण सामग्रीको रूपमा पुस्तकालय विधिको अवलम्बन गरियो । यसका साथै पूर्ववर्ती शोधकर्ताहरूका मिल्दा शीर्षक र शोधपत्रहरूको अध्ययन गरी उपयुक्त सामग्रीलाई आश्यकता अनुसार ग्रहण गरियो ।

१.९ शोधको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रको रूपरेखा निम्नानुसार रहेको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : कछाडिया दनुवार जातिको परिचय र वर्तमान स्थिति

अध्याय तिन : सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) विचको पदसङ्गति र व्यतिरेकी अध्ययन ।

अध्याय चार : उपसंहार, निष्कर्ष, सुझाव, शैक्षणिक उपयोग

अध्याय दुई

कछ्छाडिया दनुवार जातिको परिचय र वर्तमान स्थिति

२.१ कछ्छाडिया शब्दको उत्पत्ति

कछ्छाडिया शब्दको उत्पत्ति ऐतिहासिक आधारबाट भएको नभई भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा भएको देखिन्छ । पहाडको फेदी, खुँज वा काँठ जहाँबाट एकातिर जमिन अलगिएको र अर्कोतिर समतल भू-भाग तराई वा उपत्यकाको प्रारम्भ हुने गर्दछ । त्यस प्रकृतिको भौगोलिक बनोटमा विशेष गरी खोला नदीको किनार पहाड र जङ्गलको नजिक आफ्नो बसोवास स्थल रोज्ने भएकाले यस जातिलाई कछ्छाडिया भनिएको हो ।

त्यसै गरी लगौटी, छोटो धोती - क) लुगा लगाउने भएकाले नै यस जातिलाई कछ्छाडिया भनिएको पाइन्छ । (प्रधान बाबुलाल, Ratna's Nepali English Nepali Dict 2004:62)

यस किसिमको (क) लुगालगाएर कछ्छाडिया भनिएको सम्बन्धमा अध्ययनकर्ताले जिज्ञासा प्रकट गर्दा यसै जातिका बुद्धिजीवी बियासी दनुवार भन्नु हुन्छ - “हाम्रा जातिका मानिसले कछ्छाड लगाउने, सिकार गर्ने भएकाले नै कछ्छाडिया भनिएको हो” ।

यसरी प्रस्तुत विचारलाई कछ्छाडिया शब्दको उत्पत्ति भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा र लगाउने वस्त्रका आधारमा यस जातिको नाम “कछ्छाडिया” रहन गएको हो । नेपाली बृहत् शब्दकोश (२०५५, १८५) ले कछ्छाड (ना.) शब्दलाई नदीको छेउको जमिन, तट, बगर, खुँज भनी अर्थ लगाएको पाइन्छ भने कछ्छाडिया (वि.) शब्दलाई कछ्छाडमा बस्ने : काँठे, खुँजेली भन्ने अर्थ लगाएको पाइन्छ ।

२.२ कछ्छाडिया दनुवार जातिको परिचय

विश्वका सम्पूर्ण मानव एउटा जाति हो भने यिनै मानवहरूमा पाइने पर्यावरणगत, शारीरिक रक्तगत विविधता एकताबाट कुनै खास वर्ग या जातिको निर्माण हुन्छ भन्ने धारणालाई प्रगतिवादी धारणा मानिन्छ ।

पर्यावरण, शारीरिक लक्षण, रक्तभाषा आदिको आधारमा जातीय विशेषता छुट्याउने गरिन्छ । (शर्मा ०३९:३९८)

कछाडिया जातिको जातीय विशेषता प्रस्तुत गर्ने क्रममा जातीय पृष्ठभूमि सम्बन्धी किम्वदन्ती, पर्यावरण (यस अन्तर्गत चालचलन), भाषा, शारीरिक लक्षण आदिलाई आधारका रूपमा लिई संक्षिप्त चर्चा गरिएको छ ।

यस जातिको जातीय पृष्ठभूमिको सम्बन्धमा शोधकर्ताले जिज्ञासा राख्दा यसै जातिका बुद्धिजीवी बियासी दनुवार भन्नु हुन्छ - “कछाडिया जाति नदीको तटमा बस्ने, सिकार गर्ने, माछा मार्ने र कछाड लगाउने भएकाले कछाडिया भनिएको हो ।”

२.३ कछाडिया दनुवारको जातीय विशेषता

नगेन्द्र शर्मा (०३९:३९८) का अनुसार पर्यावरण, शारीरिक लक्षण, रक्त, भाषा आदिका आधारमा जाति प्रजाति छुट्याउने गरिन्छ ।

कछाडिया जातिको जातीय विशेषता प्रस्तुत गर्ने क्रममा जातीय पृष्ठभूमि सम्बन्धी किम्वदन्ती, पर्यावरण (यस अन्तर्गत चालचलन) भाषा, शारीरिक लक्षण आदिलाई आधारका रूपमा लिई संक्षिप्त चर्चा गरिएको छ । स्रोत र साधनका अभावका कारण रक्त परीक्षण गर्ने कार्य सम्भव हुन सकेन । यसै गरी भाषाका शोधार्थी नभएको कारण भाषा सम्बन्धी खोज भएन । त्यसैले यसलाई विशेषता औल्याउने आधारमा समेटिएको छैन ।

यस जातिको जातीय पृष्ठभूमि सम्बन्धमा शोधकर्ताले जिज्ञासा राख्दा यसै जातिका बुद्धिजीवी तथा पाका देवीलाल कुमर भन्नु हुन्छ, “कछाडिया जातिका पुर्खा चित्तौडगढ (हाल भारत राजस्थान) मा आजभन्दा करिब तिन चार सय वर्षअघि मुगल फौजसँग युद्ध गर्दा हार भएपछि अरावली पहाडतिर भागेका क्षेत्रीय कुलका योद्धा हुन् ।”

कछाडिया जातिको विवाह गर्दा तरबारलाई सर्वप्रथम सिन्दूर लगाइ दिनु पर्ने यिनीहरूका चलनका आधारमा यो भनाइ थारूहरूका पुर्खा सम्बन्धमा चर्चित भनाइसँग मिल्दछ । किनभने थारूहरूको उत्पत्ति सम्बन्धमा पनि यस्तै विचार पोखिएको पाइन्छ ।

कछ्छाडिया जातिको पर्यावरण सम्बन्धी विशेषतालाई औल्याउनु पर्दा यिनीहरू पहाडको फेदी, खोला र जङ्गल छेउमा बसोवास गर्न मन पराउँछन् । खोलामा माछा मार्ने र जङ्गलमा सिकार खेल्न मन पराउने कछ्छाडियाहरूको यो विशेषतामा तराईवासी दनुवार जातिसँग केही हदसम्म समानता देखिन्छ ।

त्यस्तै चालचलनको पक्षमा कुरा गर्दा यस जातिका महिलाहरूमा रङ्ग भरिएको विशेष सियोले हातगोडाका छाला खोपी बुट्टा बनाउने प्रचलनलाई लिन सकिन्छ । बुट्टा बनाउने यस कलाकारीलाई 'गोदनवा' गोदाउनु भनिन्छ । जुन परम्परा थारू जातिका महिलामा पनि पाइन्छ । 'गोदनवा' गोदाउनु पर्ने कारणका सम्बन्धमा जिज्ञासा राख्दा यस कारणलाई चित्तौडगढसँग जोड्दै कछ्छाडियाहरू भन्छन् "मुगल पक्षका मुलसमान फौजले चित्तौडगढमाथि विजय हासिल गरि सकेपछि हारेका हाम्रा चेलीबेटीप्रति नराम्रो दृष्टि लगाउन थालेकोले यसो नगरून भन्ना खातिर सुन्दर शरीर कुरूप बनाउन थालिएको हो ।"

अर्को विशेषता बुढी आइमाई कछ्छाडिनीहरू चोली वा ब्लाउज नलगाई एउटै सेतो कपडा १०/१२ हात लामो र ३/४ हात चौडा भएकाले शरीर ढाक्छन् । जुन थारू महिलामा प्रचलित पाइन्छ ।

कछ्छाडियाहरू शिव, गणेश, हनुमान, रामको भक्ति गर्ने र टुप्पी राख्ने चलन देखिएबाट यिनीहरू हिन्दु धर्मावलम्बी हुन् तर पनि अन्य तराईवासी हिन्दुमा भैं यिनीहरूमा गोत्रको चलन छैन । चार थरहरू गुरो, कुमर, धामी र चौधरीमा विभाजित कछ्छाडियाहरू थरका आधारमा सानो र ठूलो मानिदैनन् । यी चारै वटा थरमा एक अर्कासँग वैवाहिक सम्बन्ध गाँस्न मिल्ने मात्र होइन नजिकको सम्बन्ध नभए एउटै घरमा पनि विवाहवारी चलाउने प्रचलन कछ्छाडियाहरूमा पाइन्छ ।

कछ्छाडियाहरू भारोपेली परिवारको आर्य शाखा अन्तर्गत पर्ने मागधी र अर्धमागधी प्राकृतबाट विकसित भाषा बोल्छन् (पोखरेल : २०३९, ३९८) ।

उल्लेखित प्रकृतिको भाषा बोल्ने मानिएका कछ्छाडियाहरूको बोलचालमा व्यावहारिक भाषाको भाषिक विशेषता छुट्टै खालको देखिन्छ । कछ्छाडिया जातिले बोलेको भाषालाई हेर्दा आदरवाची शब्द र आदरको तह अपेक्षाकृत मैथिली र थारू भाषाको तुलनामा कम रहेको र

ठाडो खालको छ । शिष्टता र नम्रताको भाव व्यक्त गर्ने तह र व्यवस्थाको कमी देखिने कछाडिया भाषा रूखो र ठाडो प्रकृतिको पाइन्छ ।

शारीरिक रचनाका दृष्टिले हेर्दा कछाडियाहरू मभौला कदका, बाक्लो ओठ, केही थोपिचिएको नाक, नाकका ठुला ठुला पोहरा, कस्सिएका काला शरीरका हुन्छन् । हातगोडाको अतिरिक्त मुखाकृतिमा रौंको कमी, गोलो गोलो चेहरा, केही पोक्चिएको गाला आदि यिनीहरूका शारीरिक रचनाका विशेषता हुन् । यस प्रकृतिको शारीरिक लक्षण रहेको कछाडियाको तराईवासी थारू र दनुवारको शारीरिक विशेषतासँग केही समानता देखिन्छ ।

२.४ सामाजिक संस्कार

हिन्दु धर्मावलम्बी कछाडियाहरूले गर्ने सामाजिक संस्कारहरूमा जन्म, विवाह र मृत्यु रहेका छन् । यहाँ यिनै संस्कारहरूको छोटो चर्चा गरिएको छ ।

२.४.१ जन्म संस्कार

कछाडिया जातिमा शिशु जन्मेको छैटौँ दिनमा सामान्य उत्सव मनाई सुत्केरी चोख्याउने चलन छ । जसलाई कछाडिया भाषामा 'छट्टिहार' भनिन्छ । उक्त दिन हजामले शिशुको नङ र कपाल छाटि दिन्छन् र बच्चालाई टीका लगाइ दिन्छन् । सुत्केरी र जुठो लाग्ने छिमेकी घरका आइमाईहरूको हजामले नङ काटि दिन्छन् र रातो रङ्ग लगाइ दिन्छन् । त्यस दिन घर लिपपोत गरी सुन पानी छरेर घर चोखो पार्छन् । त्यसलाई 'सोनहनी पानी' भनिन्छ । शिशुको नामकरण जन्मेको दिनको आधारमा वा आमा/बुबालाई उपयुक्त लागेको नाम राखिन्छ ।

२.४.२ विवाह संस्कार

कछाडिया जातिमा प्रचलित सामाजिक संस्कारहरूमध्ये विवाह विशेष र अनौठो किसिमको पाइन्छ । राम कुमार अधिकारी (२०५७:१४) का अनुसार कछाडिया समाजमा मागी विवाह, चोरी विवाह, घरज्वाईँ बस्ने विवाह, साटो विवाह निकै चलेको पाइन्छ ।

केटो विवाह योग्य भएपछि केटापक्षबाटै केटी खोज्ने गरिन्छ । केटा पक्षको प्रस्ताव अनुसार केटीपक्षबाट केटाको हरेक पक्षको मूल्याङ्कन गरी बुझेपछि सम्बन्ध गाँसिने टुङ्गो र विवाहको दिन निर्धारण गरिन्छ ।

विवाह गर्नुभन्दा केही दिन अगाडि वा विवाहकै दिन दुलहा, दुलहीलाई बेसार शरीरमा दल्ने गरिन्छ । यसलाई हर्दी लगाएको भनिन्छ ।

विवाह गर्न दुलहा प्रायः गरेर दुलही (केटी) कै घरमा गएर बिहे गर्ने चलन रही आएको छ । कसै कसैले मात्र दुलहीलाई दुलाहाको घरमा मगाएर विवाह गरिन्छ । यसको लागि विवाह गर्ने एक दिन अगावै बेलुक २ (दुई) जना दुलहरिया बाजागाजा सहित दुलहीको घरमा जान्छन् र राती त्यहीं बस्छन् । त्यसको भोलिपल्ट दुलहीलाई विदाइ गरिन्छ । दुलहीका साथमा सबैजना दुलहाकै घरमा आउँछन् र त्यस दिनका बेलुका विवाह गरिन्छ ।

२.४.३ मृत्यु संस्कार

मृत्युपछि गरिने संस्कारलाई अन्त्येष्टि भनिन्छ । कछाडिया जातिका मानिसहरू सानो बच्चालाई खाल्डो खनेर गाड्छन् भने ठुलालाई नदी किनारमा लगेर जलाउँछन् (गुरो सन्त ज्ञानेश्वर २०६१) ।

मृतकको लास लैजाँदा बाँसको खटिया बनाई बाटामा धान, चामल, सिन्दूर र पैसा छर्दै लगिन्छ । छोरा जति वटा भए पनि एउटा छोराले मात्र क्रिया बस्दछन् । मरेको मानिसको स्मरणमा लास जलाएको ठाउँमा दुध, लावा र पानी चढाउने चलन छ ।

दोस्रो दिनमा जुठो पर्ने सबैले कपाल खौरन्छन् । त्यस दिन ब्राह्मणले श्राद्ध गरेर घर शुद्ध पार्छन् । श्राद्धपछि भोज गर्छन् र इष्टमित्र सबैलाई खुवाउँछन् । तेही दिनमा नुहाई, धुवाई, घर लिपपोत गरेर चोखो हुन्छन् ।

२.५ पूजा एवम् चाडपर्व

कछाडियाहरूले विशेष गरेर बहि पूजा र असारी पूजा गर्दछन् ।

बहि पूजा - कछाडियाहरू बहि पूजा वर्षको दुई चोटि गर्दछन् । बैशाखमा गरिने बहिपूजालाई राजवही भनिन्छ भने अर्को बहिपूजा कार्तिक महिनामा तिहारको केही दिन

अगाडि गर्दछन् । बहिपूजामा खास गरी मूलकी संसारी भगवती देवीलाई बोको, पाठो, परेवा, कुखुराको बलि, सुपारी आदि चढाइन्छ ।

असारी पूजा - यो असार महिनामा गरिने पूजा हो । जसलाई कुलायन पूजा भनिन्छ । यो पूजामा गाउँको सार्वजनिक ब्रह्मस्थानमा बोको, पाठी, कुखुरा, परेवाका बलि दिएर पूजा गर्दछन् ।

चाडपर्व – कछाडियाहरू विभिन्न किसिमका चाडपर्व मनाउने गर्दछन् । जसमध्ये तिहार, फागु पूर्णिमा (होली), माघे संक्रान्ति, चौठोचना, एकादशी जितिया, राखी बन्धन आदि रहेको पाइन्छ।

२.६ वर्तमान स्थिति

प्रस्तुत शोधपत्रको मूल केन्द्रका रूपमा रहेका सर्लाही जिल्लाका हरिवन, हरिपुर र हजारिया गा.वि.स.हरूमा कछाडिया भाषाभाषीहरूको जनसङ्ख्या वितरण २०५८ सालको जनगणना अनुसार यस प्रकार रहेको छ :

क्र.सं.	१	२	३
गा.वि.स.	हरिवन	हरिपुर	हजारिया
घरधुरी	९५	१६६	४१
जम्मा जनसङ्ख्या	५३८	१०१९	२५०
महिला	२८८	५१४	११८
पुरुष	२५०	५०५	१३२
साक्षर	१३४	६७४	९८
निरक्षर	४५४	३४५	१५२

सारांश

यो अध्याय दुईमा कछाडिया शब्दको उत्पत्ति, उनीहरूको परिचय, कछाडिया दनुवारको जातीय विशेषता र वर्तमान स्थितिको चर्चा गरिएको छ । कछाडिया शब्दको उत्पत्ति र परिचय अन्तर्गत उनीहरूले कछाड लगाउने, सिकार गर्ने, नदीको तटमा बस्ने भएकाले कछाडिया भनिएको भन्ने प्रस्ट भएको छ । त्यसै गरी जातीय विशेषता अन्तर्गत पृष्ठभूमि, चालचलन, भाषा, पूजा, चाडपर्व आदिलाई समेटिएको छ ।

अध्याय तिन

सर्लाहीमा बोलिने कछ्छाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणात्मक कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) बिचको पद सङ्गति र व्यतिरेकी अध्ययन

विभिन्न भाषाका वस्तु विचार तथा भाव जनाउने कोशीय शब्दका अतिरिक्त केही यस्ता रूप वा शब्दहरू पनि हुन्छन् जसको कोशीय अर्थ हुँदैन तर व्याकरणिक अर्थ हुन्छ । यस्ता रूप वा शब्द अन्य शब्दसँग परसर्ग, मध्यसर्ग र उपसर्गका रूपमा आबद्ध भई वाक्यतत्त्वसँग सम्बन्धित हुन्छन् । रूपहरू व्याकरणात्मक कार्य सम्पादन गर्न भाषामा प्रयुक्त हुन्छन् । रूप परिवर्तनबाट पदसङ्गतिमा विचलन हुन सक्छ । व्याकरणिक कार्य अन्तर्गत रूपत्तात्विक सङ्केत निर्दिष्ट गरिएका लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, वाच्य, पक्ष आदि पर्दछन् । यिनीहरूलाई नै व्याकरणिक कोटि वा धारा भनिन्छ । यस अध्यायमा भाषाका प्रमुख व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, वाच्य र पक्षका अध्ययन गर्ने काम भएको छ ।

३.१ लिङ्गको आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

यस अध्यायमा लिङ्गको परिचय नेपाली भाषाको लिङ्ग व्यवस्था र कछ्छाडिया भाषाको लिङ्ग व्यवस्थाको परिचयको साथै भिन्नतागत व्यतिरेकी गरी सम्भाव्य त्रुटि औँल्याइएको छ ।

“पुरुष वा स्त्री जाति बुझाउने पदलाई लिङ्ग भनिन्छ ।” (डी.पी. भट्टराई, ‘प्रकाश’, २०६०:५२)

“लिङ्ग मूलतः नामसँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो । यसले नामको खास प्रकृतिलाई जनाउँछ ।” (अधिकारी २०४९:७५)

नेपालीमा लिङ्ग पुलिङ्ग, स्त्रीलिङ्ग नपुंसक लिङ्ग गरी ३ प्रकारका छन् । भाले जाति वा पुरुष वर्ग बुझाउने व्याकरणात्मक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ । बुबा, दाजु, भाइ, नाति, मामा आदि पुलिङ्ग हुन् । पोथी जाति वा स्त्रीवर्ग बुझाउने व्याकरणात्मक कोटिलाई स्त्रीलिङ्ग भनिन्छ । आमा, माइजू, भाउजू, बुहारी आदि स्त्रीलिङ्ग हुन् । भाले वा पोथी

नबुभाउने लिङ्गलाई नपुंसक भनिन्छ । नेपाली भाषाका वाक्य संरचनामा लिङ्गका दृष्टिले कर्ता, क्रियापद, विशेषण र विशेष्य तथा भेदक र भेद्य प्रभावित हुन्छन् भने कछाडिया भाषाका वाक्य संरचनामा अप्रभावित हुन्छन् ।

३.१.१ कर्ता र क्रियापदबिच लिङ्ग व्यवस्था

तालिका नं. १

नेपाली भाषा

	पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग
क)	दीपेश भात खान्छ ।	क)	उषा भात खान्छे ।
ख)	छोरो विद्यालय गयो ।	ख)	छोरी विद्यालय गई ।
ग)	उद्धव भोलि आउने छ ।	ग)	समीक्षा भोलि आउने छे ।
घ)	भाइ काम गर्दैन ।	घ)	बहिनी काम गर्दिन ।

उपर्युक्त तालिकामा देखाइए अनुसार नेपाली भाषाका वाक्य संरचनामा सबै पुलिङ्गी वाक्यहरूमा कर्ता 'दीपेश', 'छोरो', 'उद्धव', 'भाइ' का साथमा पुलिङ्गी क्रियापद क्रमशः 'खान्छ', 'गयो', 'आउने छ' र 'गर्दैन' प्रयोग गरिएको छ । स्त्रीलिङ्ग वाक्यहरूमा कर्ता 'उषा', 'छोरी', 'समीक्षा', 'बहिनी' का साथमा स्त्रीलिङ्ग क्रियापद क्रमशः 'खान्छे', 'गई', 'गर्दिन' प्रयोग भएको छ । यसरी नेपाली भाषाका वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापद लिङ्गबाट प्रभावित देखिन्छ ।

तालिका नं. २

कछाडिया भाषा

	पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग
क)	दीपेश भात खाइछो ।	क)	उषा भात खाइछो ।
ख)	बेटा विद्यालय गेलो ।	ख)	बैया विद्यालय गेलो ।
ग)	उद्धव बिहान आइतो ।	ग)	समीक्षा बिहान अइतो ।
घ)	भाइ काम नकछो ।	घ)	बहिनी काम नइकछो ।

उपयुक्त तालिकामा देखाइए अनुसार कछाडिया भाषाका वाक्य संरचनामा सबै पुलिङ्गी वाक्यहरूमा कर्ता 'दीपेश', 'बेटा', 'उद्धव' र 'भाइ' का साथमा पुलिङ्गी क्रियापद क्रमशः 'खाइछो', 'गेलो', 'आइतो', 'नइकछो' प्रयोग गरिएको छ भने स्त्रीलिङ्ग वाक्यहरूमा कर्ता 'उषा', 'बैया', 'समीक्षा' र 'बहिनी' स्त्रीलिङ्ग नामिक पद प्रयोग हुँदा पनि उही पुलिङ्गी क्रियापदहरू प्रयोग भएकाले कछाडिया भाषाका वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापद लिङ्गबाट प्रभावित भएको देखिदैन ।

३.१.२ कर्ता र क्रियापदबिच सम्भाव्य त्रुटि

कछाडिया भाषाको भूत, भविष्यत् र वर्तमान कालीन वाक्यको क्रियापदलाई लिङ्गले कुनै प्रभाव पारेको छैन, तसर्थ कछाडिया मातृभाषी वक्ताले नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्दा कठिनाइ उत्पन्न हुनुका साथै लिङ्गको प्रयोगमा त्रुटि गर्न सक्ने सम्भावना रहन्छ । जस्तै :

- क) उषा भात खान्छ ।
- ख) छोरी स्कुल गयो ।
- ग) समीक्षा बिहान आउने छ ।
- घ) बहिनी काम गर्दैन ।

यी वाक्यहरूमा कर्तामा स्त्रीलिङ्ग शब्दहरू 'उषा', 'छोरी', 'समीक्षा' र 'बहिनी' प्रयोग भएपछि सोही अनुसार क्रियापदहरू पनि क्रमशः खान्छे, जान्छे, आउने छे र गर्दैन हुनु पर्नेमा स्रोत भाषामा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग कर्तामा क्रियापद प्रयोग हुने हुँदा लक्ष्यित भाषामा पनि उही तरिकाले क्रियापद प्रयोग हुन गई त्रुटिपूर्ण देखिन्छ ।

३.१.३ विशेषण र विशेष्यबिचको सङ्गति

कुनै भाषाको लिङ्गभिन्न कर्ता र क्रियापदबिच सङ्गति रहे जस्तै ती भाषामा विशेषण र विशेष्यको पनि सङ्गति रहन्छ ।

तालिका नं. ३

नेपाली भाषा

	पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग
क)	दुब्लो श्याम आयो ।	क)	दुब्ली सीता आई ।
ख)	गोरो केटो आयो ।	ख)	गोरी केटी आई ।
ग)	सानो भाइ रोयो ।	ग)	सानी बहिनी रोई ।
घ)	अग्लो राम पास भयो ।	घ)	अग्ली सीता पास भई ।

उपर्युक्त तालिकामा देखाइए अनुसार नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा लिङ्गगत सङ्गतिमा विशेषण र विशेष्यको प्रभाव देखिन्छ । किनभने माथिका वाक्यहरूमा पुलिङ्गका विशेषण पदहरू 'दुब्लो', 'गोरो', 'सानो' र 'अग्लो' शब्द प्रयोग गरिएको देखिन्छ । पुलिङ्गी विशेषणका साथ 'श्याम', 'केटा', 'भाइ' र 'राम' विशेष्यका रूपमा प्रयोग भएको छ भने स्त्रीलिङ्गी विशेषणका साथ 'सीता', 'केटी', 'बहिनी' र 'सीता' विशेष्यको प्रयोग भएको छ ।

नेपाली भाषामा पुलिङ्गी विशेष्य हुँदा विशेषणमा 'ओ' कार लागेको देखिन्छ भने विशेष्य स्त्रीलिङ्ग हुँदा विशेषणमा 'ओ' कार 'ई' कारमा परिवर्तन भएको देखिन्छ ।

तालिका नं. ४

कछ्छाडिया भाषा

	पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग
क)	पातर श्याम अइलो ।	क)	पतरकी सीता अइलो ।
ख)	उजर छौडा गेलो ।	ख)	उजरकी छौडी गेलो ।
ग)	तन्का भाइ कन्लो ।	ग)	तन्की बहिनी कन्लो ।
घ)	ढाड राम पास भेलो ।	घ)	ढन्की सीता पास भेलो ।

कछ्छाडिया भाषाको संरचनामा लिङ्गगत विशेषण र विशेष्यको प्रभाव देखिन्छ । किनभने माथिका वाक्यहरूमा पुलिङ्गका विशेषण पदहरूलाई 'पतर', 'उजर', 'तन्की' र 'ढाड' स्त्रीलिङ्गमा लैजाँदा 'पतरकी', 'उजरकी', 'तन्की' र 'ढन्की' विशेषणमा परिवर्तन भएको देखिन्छ ।

नेपाली भाषामा विशेषणसँग विशेष्यको सङ्गति देखिएजस्तै कछाडिया भाषामा पनि विशेषणसँग विशेष्यको सङ्गति देखिन्छ ।

३.१.४ विशेषण र विशेष्यगत सम्भाव्य त्रुटि

नेपाली भाषा विशेषण विशेष्यबाट प्रभावित देखिन्छ । कछाडिया भाषा पनि विशेषण विशेष्यबाट प्रभावित देखिए तापनि कछाडिया मातृभाषीलाई नेपाली भाषा प्रयोगमा कठिन हुनका साथै त्रुटि हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

जस्तै :

- (क) दुब्लो सीता आयो ।
- (ख) गोरो केटी आयो ।
- (ग) सानो बहिनी रोयो ।
- (घ) अग्लो सीता पास भयो ।

माथिका वाक्य 'क' मा विशेषण 'दुब्लो' हुँदा विशेष्य 'राम' हुनुपर्नेमा 'सीता' प्रयोग भएको छ । त्यसैगरी वाक्य 'ख' मा विशेषण 'गोरो' हुँदा विशेष्य 'केटा' हुनुपर्नेमा 'केटी' प्रयोग भएको छ । त्यसैगरी वाक्य 'ग' मा विशेषण 'सानो' हुँदा विशेष्य 'भाइ' हुनुपर्नेमा 'बहिनी' प्रयोग भएको छ । त्यसैगरी वाक्य 'घ' मा विशेषण 'अग्लो' हुँदा विशेष्य 'राम' हुनुपर्नेमा 'सीता' प्रयोग भएकोले माथिका वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण मानिन्छ ।

३.१.५ भेदक र भेद्यबिचको सङ्गति

नेपाली भाषाको लिङ्ग सङ्गतिमा भेदक र भेद्यको पनि भूमिका रहने गर्दछ । यसलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ ।

तालिका नं. ५

नेपाली भाषा

	पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग
क)	रामको भाइ आउँछ ।	क)	रामकी बहिनी आउँछे ।
ख)	उसको छोरो भात खान्छ ।	ख)	उसकी छोरी भात खान्छे ।
ग)	तपाईंको भतिजो जान्छ ।	ग)	तपाईंकी भतिजी जान्छे ।
घ)	मोहनको भतिजो आयो ।	घ)	मोहनकी भतिजी आई ।

तालिका नं. ६

कछ्छाडिया भाषा

	पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग
क)	रामक भाइ अइतो ।	क)	रामक बिहनी अइतो ।
ख)	ओक्रा बाउ भात खइछो ।	ख)	ओक्रा वैया भात खइछो ।
ग)	तोर भतिजा जइछो ।	ग)	तोर भतिजी जइछो ।
घ)	मोहनक भाइ अइलो ।	घ)	मोहनक भतिजी अइलो ।

नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा लिङ्ग संरचनामा भेदक र भेद्यको सङ्गति देखिन्छ किनभने माथिका तालिका नम्बर ५ का वाक्यहरू 'क', 'ख', 'ग' र 'घ' का भेदक 'रामको', 'उसको', 'तपाईंको' र 'मोहनको', 'भाइ', 'छोरो', 'भतिजो' नामिक पद दुबै लिङ्ग प्रयोग हुँदा विभक्ति भेदक र भेद्य सङ्गतिबाट प्रभावित देखिन्छन् भने कछ्छाडिया भाषाका वाक्यहरू तालिका नम्बर ६ मा लिङ्गगत भेदक र भेद्य अप्रभावित देखिन्छन् । कछ्छाडिया भाषामा स्त्रीलिङ्गमा पनि रामक, ओक्रा, तोर र मोहनक भेदक प्रयोग भई सङ्गति प्रभावहीन देखिन्छ ।

कछ्छाडिया भाषाका लिङ्ग सङ्गति भेदक र भेद्य अप्रभावित देखिन्छ किनभने वाक्य क, ख, ग र घ का 'रामक', 'ओक्रा', 'तोर' र 'मोहनक' का नामिक पद दुबै लिङ्गमा प्रयोग भई भेद्य मात्र बदलिएर क्रियापद पनि अप्रभावित देखिन्छ ।

संरचनाका आधारमा नेपाली भाषाका वाक्यहरूमा स्त्रीलिङ्ग नामिक पद 'बहिनी', 'छोरी', 'भतिजी' र 'बहिनी' प्रयोग हुँदा रामको-रामकी, उसको-उसकी, तपाईंको-तपाईंकी, मोहनको-मोहनकी भई क्रियापदमा समेत प्रभाव परेकाले नेपाली वाक्य संरचनाको भेदक र भेद्य सङ्गतिबाट प्रभावित देखिन्छ भने कछाडिया भाषाका वाक्यहरूमा लिङ्गगत भेदक र भेद्य अप्रभावित देखिन्छ । कछाडिया भाषामा स्त्रीलिङ्गमा पनि 'रामक', 'ओक्रा', 'तोर' र 'मोहनक' भेदक प्रयोग भई सङ्गति भएको पाइन्छ ।

३.१.६ भेदक र भेद्यविच सम्भाव्य त्रुटि

नेपाली भाषा वाक्य गठनमा आएको लिङ्गगत भेदक र भेद्यको सङ्गति भएको देखिन्छ भने कछाडिया मातृभाषी वक्ताले नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्दा तलको जस्ता वाक्यमा त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

- क) रामको बहिनी आयो ।
- ख) उसको छोरीले भात खायो ।
- ग) तपाईंको भतिजी गयो ।
- घ) मोहनको बहिनी आयो ।

माथिको वाक्य 'क' मा स्त्रीलिङ्ग भेद्य 'बहिनी' हुँदा भेदक 'रामकी' हुनु पर्नेमा 'रामको' प्रयोग भएको छ, त्यसै गरी वाक्य 'ख' मा स्त्रीलिङ्ग भेद्य 'छोरी' हुँदा भेदक 'उसकी' हुनु पर्नेमा 'उसको' प्रयोग भएको छ । वाक्य 'ग' मा 'तपाईंकी' हुनु पर्नेमा 'तपाईंको' प्रयोग भएको छ । त्यस्तै वाक्य 'घ' मा स्त्रीलिङ्गी भेद्य 'बहिनी' हुँदा भेदक 'मोहनकी' हुनु पर्नेमा 'मोहनको' प्रयोग भएर उही क्रम दोहोरिएको छ । त्यस कारण यी वाक्य त्रुटिपूर्ण छन् ।

सारांश

नेपाली भाषा र कछाडिया भाषाको लिङ्गका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययनबाट के देखिन्छ भने नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता-क्रिया, भेदक-भेद्य र विशेषण विशेष्यविच प्रभावित भएको देखिन्छ । कछाडिया भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता-क्रिया, भेदक-भेद्य अप्रभावित र विशेषण-विशेष्यविच प्रभावित भएको देखिन्छ । यी दुई भाषाका

वाक्य संरचनामा सङ्गति रूपमा भिन्नता देखिएकाले नेपाली र कछाडिया भाषाकाबिच लिङ्गगत भिन्नता र पदहरूबिचको कठिनाइ र त्रुटि हुने सम्भावना देखिएको हो ।

३.२ वचनका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

यस अध्यायमा नेपाली र कछाडिया भाषाबिचको वचन व्यवस्थाको तुलना गरी सामान्य त्रुटि औल्याउँदै अध्ययन गरिएको छ ।

“एक वा अनेक बुझाउने शब्दलाई वचन भनिन्छ ।” (डी.पी. भट्टराई : २०)

वचन सामान्यतः नामको सङ्ख्यासँग सम्बद्ध व्याकरणात्मक कोटि हो । यसले एक वा अनेक बुझाउँछ । यो दुई प्रकारको हुन्छ :

- क) एक वचन
- ख) बहु वचन

३.२.१ कर्ता र क्रियापदबिचको सङ्गति

तालिका नं. ७ नेपाली भाषा

	एक वचन		बहु वचन
क)	गाई गयो ।	क)	गाईहरू गए ।
ख)	भाइ हाँस्यो ।	ख)	भाइहरू हाँसे ।
ग)	केटो भात खान्छ ।	ग)	केटाहरू भात खान्छन् ।
घ)	साथी आयो ।	घ)	साथीहरू आए ।

उपर्युक्त उदाहरण हेर्दा नेपाली भाषाको वाक्य सङ्गतिमा वचनले प्रभाव पारेको देखिन्छ । एक वचन वाक्यहरू क, ख, ग र घ मा एक वचन कर्ता ‘गाई’, ‘भाइ’, ‘केटो’ र ‘साथी’ का साथमा एक वचन क्रियापद क्रमशः गयो, हाँस्यो, खान्छ र आयो को प्रयोग भएको छ भने बहु वचन कर्ता गाईहरू, भाइहरू, केटाहरू र साथीहरूका साथमा बहु वचन क्रियापद क्रमशः गए, हाँसे, खान्छन् र आए प्रयोग भएको छ । यसलाई हेर्दा नेपाली भाषाको वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापदलाई वचनले प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ८

कछ्छाडिया भाषा

	एक वचन		बहु वचन
क)	गाई गेलो ।	क)	गाईसब गेलो ।
ख)	भाइ हाँस्लो ।	ख)	भाइसब हाँस्लो ।
ग)	छौँडा भात खाइछो ।	ग)	छौँडासब भात खाइछो ।
घ)	संगतिया अइलो ।	घ)	संगतियासब अइलो ।

उपर्युक्त उदाहरण हेर्दा कछ्छाडिया भाषामा एक वचन वाक्यहरू क, ख, ग र घ मा एक वचन कर्ता गाई, भाइ, छौँडा र संगतिया का साथमा एक वचन क्रियापद क्रमशः गेलो, हाँस्लो, खाइछो र अइलोको प्रयोग भएको छ भने बहु वचनका वाक्यहरू क, ख, ग र घ मा बहु वचन कर्ता गाईसब, भाइसब, छौँडासब र संगतियासबका साथमा बहु वचन क्रियापद क्रमशः गेलो, हाँस्लो, खाइछो र अइलोको प्रयोग भएको छ । यसलाई हेर्दा कछ्छाडिया भाषाका वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापदलाई वचनले प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

नेपाली भाषामा एक वचनबाट बहु वचन बनाउँदा 'हरू' प्रत्यय लाग्छ भने कछ्छाडिया भाषामा 'सब' प्रत्यय कर्ताका पछाडि लागि बहु वचनको बोध गराएको पाइन्छ ।

३.२.२ कर्ता र क्रियापदबिचको सम्भाव्य त्रुटि

कछ्छाडिया भाषामा वचनले प्रभाव पर्ने हुनाले कछ्छाडिया भाषाको प्रभाव नै नेपाली भाषा प्रयोगमा प्रभाव पर्न गई त्रुटि हुने सम्भावना देखिन्छ । जस्तै :

- क) गाईहरू गयो ।
- ख) भाइहरू हाँस्यो ।
- ग) केटाहरू भात खान्छन् ।
- घ) साथीहरू आयो ।

माथिका वाक्यहरूमा बहु वचन कर्ता 'गाईहरू' भएपछि 'गए' हुनु पर्नेमा एक वचनकै क्रियापद 'गयो' प्रयोग भएको छ । त्यस्तै बहु वचन कर्ता भाइहरू, केटाहरू,

साथीहरू, भएपछि क्रियापद क्रमशः गए, हाँसे, खाए र आए हुनु पर्नेमा क्रमशः गयो, हाँस्यो, खान्छ र आयो को प्रयोग भएकाले माथिका वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण मानिन्छन् ।

३.२.३ विशेषण र विशेष्यबिचको सङ्गति

नाम वा सर्वनामको गुण, दोष र अवस्था बुझाउने शब्दलाई विशेषण भनिन्छ भने विशेषणले जसको विशेषता देखाउँछ उक्त नाम वा सर्वनामलाई विशेष्य भनिन्छ ।

विशेष्य जुन वचन र लिङ्गमा छ विशेषण पनि सोही लिङ्ग र वचनमा हुनु विशेषण विशेष्यबिचको वचन सङ्गति हो ।

विशेषण - विशेष्यले नेपाली भाषा र कछाडिया भाषाको वाक्य सङ्गति के कस्तो किसिमले प्रभावित हुन्छ, सो कुरा तल उल्लेख गरिन्छ ।

तालिका नं. ९

नेपाली भाषा

	एक वचन		बहु वचन
क)	मोटो केटो छ ।	क)	मोटा केटाहरू छन् ।
ख)	गोरो मान्छे छ ।	ख)	गोरा मान्छेहरू छन् ।
ग)	कालो मान्छे आयो ।	ग)	काला मान्छेहरू आए ।
घ)	अन्धो केटो छ ।	घ)	अन्धा केटाहरू छन् ।

उपर्युक्त नेपाली भाषाका उदाहरणहरूमा आएका 'मोटो', 'गोरो', 'कालो' र 'अन्धो' विशेषण शब्द र विशेष्यका वचनमा सङ्गति देखिन्छ । एक वचन वाक्यहरू क, ख, ग र घ मा विशेषण 'मोटो', 'गोरो', 'कालो' र 'अन्धो' सँग विशेष्य क्रमशः 'केटो', 'मान्छे', 'मान्छे' र 'केटो' प्रयोग भएको छ । बहु वचन वाक्यहरू क, ख, ग र घ मा विशेष्य क्रमशः 'केटाहरू', 'मान्छेहरू', 'मान्छेहरू' र 'केटाहरू' भएर वचन सङ्गति देखिन्छ ।

तालिका नं. १०

कछ्छाडिया भाषा

	एक वचन		बहु वचन
क)	मोट्वा छौँडा हौ ।	क)	माट्वा छौँडासब हौ ।
ख)	उजरका आदमी हौ ।	ख)	उजरका आदमीसब हौ ।
ग)	करिया आदमी आइलो ।	ग)	करिया आदमीसब आइलो ।
घ)	अनर छौँडा है ।	घ)	अनरा छौँडासब है ।

उपर्युक्त उदाहरणमा आएका 'मोटका', 'उजरका', 'करिया' र 'अनरा' विशेषण शब्द कछ्छाडिया भाषाका क, ख, ग र घ वाक्यमा विशेष्य 'छौँडा', 'आदमी' र 'छौँडा' बहु वचनमा 'छौँडासब', 'आदमीसब', 'आदमीसब', 'छौँडासब' भई सङ्गति भएको देखिन्छ तर विशेषणमा भने वचन सङ्गति भएको देखिदैन ।

क्रियापदतर्फ दुबै वाक्यका 'हौँ' र 'आइलो' बहु वचनमा गएर पनि 'हौँ' र 'अइलो' प्रयोग भएको छ । त्यस कारण विशेषण र विशेष्यमा वचनमा सङ्गति भएको देखिएको छैन ।

३.२.४ विशेषण र विशेष्यबिचको सम्भाव्य त्रुटि

प्रस्तुत नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाका वाक्यहरूको आधारमा हेर्दा नेपाली भाषामा विशेषण र विशेष्यमा वचन अनुसार सङ्गति देखिन्छ तर कछ्छाडिया भाषाको वाक्य गठनमा आउने विशेषण परिवर्तन नभए पनि विशेष्य वचन अनुसार परिवर्तन भएको छ । अतः नेपाली भाषा कछ्छाडिया मातृभाषा व्यक्तिले दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग गर्दा तलका जस्ता वाक्यमा कठिनाइ हुनुका साथै त्रुटि गर्ने सम्भावना रहन्छ ।

- क) मोटो केटाहरू छ ।
- ख) गोरो मान्छेहरू छ ।
- ग) कालो मान्छेहरू आयो ।
- घ) अन्धो केटाहरू छ ।

माथिका वाक्यहरूमा विशेषण 'मोटो' एक वचन हुँदा विशेष्य 'केटो' हुनु पर्नेमा 'केटाहरू' प्रयोग भएको छ । 'ओकारान्त' हुनु पर्नेमा 'आकारान्त' प्रयोग भएको छ । विशेषण

‘गोरो’ एक वचन हुँदा विशेष्य पद ‘मान्छे’ हुनु पर्नेमा ‘मान्छेहरू’ प्रयोग गरिएको छ । त्यस्तै विशेषण पद ‘कालो’ एक वचन हुँदा विशेष्य पद ‘मान्छेहरू’ विशेष्य पदमा प्रयोग गरिएको छ । विशेषण पद ‘अन्धो’ हुँदा विशेष्य पद ‘केटाहरू’ प्रयोग गरिएको छ । एक वचन हुँदा विशेष्य पद बहु वचन भएको हुनाले सङ्गतिमा असमानता पाइन्छ ।

यसरी कछाडिया मातृभाषी वक्ताहरूले विशेषणलाई बहु वचनमा लैजाँदा वचन भेद गरेको पाइँदैन । तसर्थ स्रोत भाषाको प्रभाव लक्ष्य भाषामा पर्न गई त्रुटि हुने सम्भावना रहन्छ ।

३.२.५ भेदक र भेद्यविचको सङ्गति

वाक्य गठनमा भेदक र भेद्यको भूमिका विशेषण र विशेष्यको जस्तै रहने गर्दछ ।

तालिका नं. ११

नेपाली भाषा

	एक वचन		बहु वचन
क)	उसको भाइ आयो ।	क)	उसका भाइहरू आए ।
ख)	तपाईंकी छोरी आउँछे ।	ख)	तपाईंका छोरीहरू आउँछन् ।
ग)	तेरो छोरो भात खान्छ ।	ग)	तेरा छोराहरू भात खान्छन् ।
घ)	मेरो भाइ जान्छ ।	घ)	मेरा भाइहरू जान्छन् ।

उपर्युक्त नेपाली भाषाका उदाहरणहरूमा आएका एक वचन वाक्य क, ख, ग र घ मा एक वचन भेदक ‘उसको’, ‘तपाईंकी’, ‘तेरो’ र ‘मेरो’ का साथमा एक वचन भेद्य ‘भाइ’, ‘छोरी’, ‘छोरा’ र ‘भाइ’ प्रयोग भएको देखिन्छ । बहु वचन वाक्य क, ख, ग र घ मा बहु वचन भेदक ‘उसका’, ‘तपाईंका’, ‘तेरा’ र ‘मेरा’ (आकारान्त) का साथमा ‘भाइहरू’, ‘छोरीहरू’, ‘छोराहरू’ र ‘भाइहरू’ को प्रयोग भएको देखिन्छ । अतः नेपाली भाषाका वाक्य गठनमा भेदक र भेद्यलाई वचनले प्रभावित पारेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १२

कछ्छाडिया भाषा

	एक वचन		बहु वचन
क)	ओक्रा भइयक अइलो ।	क)	ओक्रा भइयकसब अइलो ।
ख)	तोरा बेटी अइलो ।	ख)	तोरा बेटी सब अइतो ।
ग)	तोरा बेटा भात खाइछो ।	ग)	तोरा बेटा सब अइतो ।
घ)	हामरा भाइ जइतो ।	घ)	हमरा भाइसब जइतो ।

उल्लिखित कछ्छाडिया भाषाका एक वचन वाक्य क, ख, ग र घ मा एक वचन भेदक 'ओक्रा', 'तोरा', 'तोरा' र 'हामरा' का साथमा एक वचन भेद क्रमशः 'भइयक', 'बेटी', 'बेटा' र 'भाइ' प्रयोग भएको देखिन्छ भने बहु वचन वाक्य क, ख, ग र घ मा भेदक 'ओक्रा', 'तोरा', 'तोरा' र 'हामरा' का साथमा बहु वचन भेद क्रमशः 'भाइयकसब', 'बेटीसब', 'बेटीसब' र 'भाइसब' प्रयोग भएको देखिन्छ । यसरी बहु वचन भेदको साथमा भेदक एक वचनमा जस्तै प्रयोग भएका हुन् ।

अतः नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाको वचनका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गर्दा नेपाली भाषाका वाक्य गठनमा भेदक र भेदलाई वचनले प्रभाव पारेको देखिन्छ तर कछ्छाडिया भाषाको वाक्य गठनमा भेदक पदलाई प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

३.२.६ भेदक र भेदबिचको सम्भाव्य त्रुटि

कछ्छाडिया भाषाका वाक्य गठन भेदक पद वचनबाट अप्रभावित देखिन्छ भने भेदचाहिँ प्रभावित भएको देखिन्छ । यसरी नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्दा कछ्छाडिया मातृभाषी वक्ताले तलका जस्ता वाक्यहरूमा त्रुटि गर्ने सम्भावना रहन्छ ।

- क) उसको भाइहरू आयो ।
- ख) तपाईंको छोरीहरू आउँछे ।
- ग) तेरो छोराहरू भात खान्छन् ।
- घ) मेरो भाइहरूजान्छ ।

वचनका आधारमा नेपाली र कछाडिया भाषाको वाक्य गठनको अध्ययन गर्दा दुवै भाषामा कर्ता र क्रियापदमा भिन्नता पाइन्छ । नेपाली भाषाको विशेषण पदमा र भेदक पद वचन भेद पाइन्छ तर कछाडिया भाषामा वचन भेद पाइँदैन ।

नेपाली भाषा र कछाडिया भाषाबिच कर्ता र क्रियापदमा समानता भए पनि विशेषण र भेदक पदमा असमानता हुने हुनाले नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्दा कछाडिया मातृभाषी वक्ताले मातृभाषाको प्रभाव पर्नाले लक्ष्यित भाषामा वचन सङ्गतिका वाक्यहरू प्रयोगमा कठिनाइ र त्रुटि हुने सम्भावना देखिएको हो ।

सारांश

नेपाली र कछाडिया भाषाका वचनका आधारमा व्यतिरेकीथप अध्ययनबाट नेपाली भाषाका वाक्य संरचनामा कर्ता, क्रियापद, विशेषण-विशेष्य, भेदक-भेद्य बिचको सङ्गतिमा प्रभाव परेको देखिन्छ भने कछाडिया वाक्यहरूको प्रभाव परेको देखिन्छ ।

३.३ पुरूषका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

यस अध्ययनमा नेपाली र कछाडिया भाषाका वाक्य गठन पुरूषबाट प्रभावित हुन्छ वा हुँदैन भन्ने कुरा देखाउन साथै कछाडिया मातृभाषी नेपाली लक्ष्यित भाषाको प्रयोगका सिलसिलामा स्रोत भाषाको प्रभावद्वारा कसरी त्रुटि हुन सक्छ भन्ने बारे अध्ययन गरिन्छ ।

कथनका सन्दर्भमा संलग्न भएका सहभागीहरूको प्रकृतिलाई जनाउने व्याकरणिक कोटि पुरूष हो । यो विशेषतः सर्वनामसँग सम्बन्धित हुन्छ । (अधिकारी २०६९:१८६)

पुरूष सर्वनाम र क्रियापद सम्बद्ध व्याकरणिक कोटि हो । (बन्धु २०५३:५२)

कथनका सन्दर्भमा वक्ता (आफैँ वा बोल्ने व्यक्ति) प्रथम पुरूष, स्रोता (सुन्ने व्यक्ति), द्वितीय पुरूष र अन्य व्यक्तिलाई (वक्ता र स्रोता बाहेक) तृतीय पुरूष भनिन्छ । नेपाली भाषामा पुरूषलाई तिन भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ :

- क) प्रथम पुरूष
- ख) द्वितीय पुरूष
- ग) तृतीय पुरूष

नेपाली र कछ्छाडिया भाषाको पुरूषका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गर्ने क्रममा दुबै भाषाका सर्वनाम र क्रियाको तालिका देखाउन सकिन्छ ।

३.३.१ प्रथम पुरूष – वक्ताको सन्दर्भमा आउने सर्वनामिक पद प्रथम पुरूष हो ।

तालिका नं. १३

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	म चिठी लेख्छु ।	क)	मु चिठी लेख्छु ।
ख)	हामी चिठी लेख्छौं ।	ख)	हमरा सब चिठी लेखुं ।

३.३.२ द्वितीय पुरूष – स्रोताको सन्दर्भमा आउने सर्वनामिक पद द्वितीय पुरूष हो ।

तालिका नं. १४

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	तँ चिठी लेख्छस् ।	क)	तु चिठी लेख् ।
ख)	तिमी घुम्न गयौ ।	ख)	तु घुमे गेले ।
ग)	तिमीहरू बल खेलौला ।	ग)	तोर सब बल खेल्वे ।
घ)	तैले गीत गाइस् ।	घ)	तु गीत गैले ।
ङ)	तपाईंहरू कहिले आउनु भयो ?	ङ)	तोरा सब कहिया अइलो ?
च)	यहाँहरू घर जानु हुन्छ ।	च)	उसब घर जइछो ।

३.३.३ तृतीय पुरूष : वक्ता र स्रोता भन्दा तेस्रो व्यक्ति तृतीय पुरूष हो ।

तालिका नं. १५

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	त्यो चिठी लेख्छ ।	क)	ऊ चिठी लेख्सो ।
ख)	उ घुम्न गयो ।	ख)	ऊ घुमे गेलो ।
ग)	उनी गीत गाउँछिन् ।	ग)	ऊ गीत गइछो ।
घ)	तिनी बल खेल्छिन् ।	घ)	ऊ बल खेल्छो ।
ङ)	तिनीहरू घर जान्छन् ।	ङ)	उसब घर जैइछो ।

३.३.४ पुरूषका आधारमा कर्ता र क्रियापदबिच सङ्गति

तालिका नं. १६

नेपाली भाषा

	प्रथम पुरूष		द्वितीय पुरूष		तृतीय पुरूष
क)	म चिठी लेख्छु ।	क)	तँ चिठी लेख्छस् ।	क)	त्यो चिठी लेख्छ ।
ख)	हामी चिठी लेख्छौं ।	ख)	तिमी घुम्न गयौ ।	ख)	ऊ घुम्न गयो ।
		ग)	तिमीहरू बल खेलौला ।	ग)	उनी गीत गाउँछिन् ।
		घ)	तैले गीत गाइस् ।	घ)	तिनी बल खेल्छिन् ।
		ङ)	तपाईंहरू कहिले आउनु भयो ?	ङ)	उनीहरू कहिले आउँछन्?

माथि तालिकामा देखाइए अनुसार नेपाली भाषाका प्रथम पुरूषका वाक्य क) र ख) म प्रथम पुरूष कर्ता (सर्वनाम) 'म' र 'हामी' का साथमा प्रथम पुरूष क्रियापद लेख्छु र लेख्छौं आएका छन् । त्यसै गरी द्वितीय पुरूष क्रियापद 'लेख्छस्', 'गयौ', 'गाइस्', 'खेलौला' र 'आउनु भयो' प्रयोग गरिएको छ । त्यसै गरी तृतीय पुरूष क), ख), ग), घ) र ङ) मा तृतीय पुरूष कर्ता (सर्वनाम) 'त्यो', 'उ', 'उनी', 'तिनी', 'उनीहरू' का साथमा तृतीय पुरूष क्रियापद 'लेख्छ', 'गयो', 'गाउँछिन्', 'खेल्छिन्' र 'आउँछन्' प्रयोग गरिएको छ । अतः नेपाली भाषाको वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापदलाई पुरूषले प्रभावित तुल्याएको देखिन्छ ।

तालिका नं. १७

कछ्छाडिया भाषा

	प्रथम पुरूष		द्वितीय पुरूष		तृतीय पुरूष
क)	मु चिठी लेख्छु ।	क)	तु चिठी लेख् ।	क)	ऊ चिठी लेख्सो ।
ख)	हमरासब चिठी लेखुं ।	ख)	तु घुमे गेले ।	ख)	ऊ घुमे गेलो ।
		ग)	तोरसब बल खेल्बो ।	ग)	ऊ गीत गइछो ।
		घ)	तु गीत गैले ।	घ)	ऊ बल खेल्छो ।
		ङ)	तोरा सब कहिया अइलो ।	ङ)	उसब घर जैइछो ।

कछ्छाडिया भाषाको प्रथम पुरूषका वाक्य क) र ख) म प्रथम पुरूष कर्ता 'मु' र 'हमरासब' का साथमा प्रथम पुरूष क्रियापद 'लेच्छु' र 'लेखुँ' आएका छन् । त्यसै गरी द्वितीय पुरूषका वाक्य क), ख), ग), घ) र ङ) मा द्वितीय पुरूष क्रियापद क्रमशः 'लेख', 'गेले', 'खेल्लो', 'गैले' र 'अइलो' प्रयोग भएको छ । त्यसै गरी तृतीय पुरूष क), ख), ग), घ) र ङ) मा तृतीय पुरूष कर्ता (सर्वनाम) 'ऊ', 'ऊ', 'ऊ', 'ऊ' र 'उसब' का साथमा तृतीय पुरूष क्रियापद क्रमशः 'लेख्खो', 'गेलो', 'गइछो', 'खेल्लो' र 'जैइछो' प्रयोग गरिएको छ । अतः कछ्छाडिया भाषाको वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापदलाई पुरूषले प्रभावित तुल्याएको देखिन्छ ।

३.३.५ सम्भाव्य त्रुटि

कछ्छाडिया भाषाको वाक्य गठनमा कर्तामा (हाम्रा, मु, तु र ऊ)पुरूषले प्रभावित पारे पनि क्रियापदलाई प्रभावित तुल्याएको पाइन्छ । अतः कछ्छाडिया भाषी वक्ताले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्दा स्रोतभाषाको प्रभावले तलका जस्ता त्रुटि हुने सम्भावना रहन्छ ।

क) हामी चिठी लेच्छु ।

ख) उ बल खेल्लिन् ।

ग) तिमीहरुले गीत 'गाउँछस्' ।

माथिको वाक्य 'क' मा पहिलो पुरूष 'हामी' हुँदा क्रियापद 'लेख्छौँ' हुनु पर्नेमा 'लेच्छु' प्रयोग भएको छ । त्यसै गरी वाक्य 'ख' मा तृतीय पुरूष कर्ता 'ऊ' हुँदा क्रियापद 'खेल्ल' हुनु पर्नेमा 'खेल्लिन्' प्रयोग भएको छ । त्यसै गरी वाक्य 'ग' मा द्वितीय पुरूष 'तिमीहरु' प्रयोग हुँदा क्रियापद 'गायौँ' प्रयोग हुनु पर्नेमा 'गाउँछस्' प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसैले यी वाक्य त्रुटिपूर्ण छन् ।

सारांश

नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाको पुरूषका आधार व्यतिरेकी अध्ययनबाट के देखिन्छ भने नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता र क्रिया प्रथम पुरूष, द्वितीय र तृतीय पुरूषमा प्रभावित भएको देखिन्छ । कछ्छाडिया भाषाको वाक्य संरचनामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय पुरूषमा बेग्लै कर्ता र क्रियापदको प्रयोग भएता पनि कर्ता अनुसारको क्रियापद

प्रयोग भएको पाइएन । त्यसैले नेपाली र कछाडिया भाषाकाबिच पुरूषगत भिन्नता, पदहरूबिच कठिनाइ र त्रुटि हुने सम्भावना देखिएको छ ।

३.४ कालको आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

यस अध्ययमा कालको परिचय, नेपाली भाषा र कछाडिया भाषाको वाक्य गठन कालबाट प्रभावित हुन्छ वा हुदैन भन्ने कुरा देखाउनका साथै कछाडिया मातृभाषीले नेपाली लक्षित भाषा प्रयोगका सिलसिलामा स्रोत भाषाको प्रभावद्वारा कसरी त्रुटि हुन सक्छ भन्नेबारे अध्ययन गरिन्छ ।

शर्मा (२०५४:२८८) का अनुसार क्रियाको रूप र त्यस रूपमा वर्णित व्यापार वा अवस्थाको समय माफ़ सम्बन्धलाई काल भनिन्छ ।

परम्परागत व्याकरणमा भौतिक कालका आधारमा व्याकरणात्मक काललाई वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ । आधुनिक व्याकरण रूपात्मक व्यवस्थाका आधारमा काल विभाजन गरिएको पाइन्छ । नेपाली भाषामा परम्परागत व्याकरणमा भूत, वर्तमान र भविष्यत् गरी काललाई तिन भागमा विभाजन गरिएको पाइन्छ भने आधुनिक व्याकरणमा भूत र अभूत गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको पाइन्छ । नेपाली भाषाकै सापेक्षतामा कछाडिया भाषाको काल व्यवस्थाको निम्नानुसार तुलना गरिएको छ ।

३.४.१ भूतकाल

अधिकारी (२०५७:११७) का अनुसार भूतकालले बितिसकेको कुरालाई जनाउँछ । यहाँ नेपाली र कछाडिया भाषाका भूतकालिक क्रिया रूपावलिलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १८
भूतकालबिच सङ्गति

एक वचन		बहु वचन	
क)	म घर गएँ ।	क)	हामी घर गयौँ ।
ख)	तँ घर गइस् ।	ख)	तिमीहरु घर गयौ ।
ग)	तिमी घर गयौ ।	ग)	तिमीहरु घर गयौ ।
घ)	तपाईं घर जानु भयो ।	घ)	तपाईंहरु घर जानु भयो ।
ङ)	ऊ घर गयो ।	ङ)	उनीहरु घर गएँ ।
च)	उहाँ घर जानु भयो ।	च)	उँहाहरु घर जानु भयो ।

नेपाली भाषामा गएँ, गइस्, गयौँ, जानु भयो, गयो क्रियापदले भूकालको बोध गराउँछन् ।

तालिका नं. १९
कछ्छाडिया भाषा

एक वचन		बहु वचन	
क)	मु घर जइछु ।	क)	हमसब घर जइ छीओ ।
ख)	तु घर गइले ।	ख)	तुसब घर गइले ।
ग)	तु घर गइले ।	ग)	तुसब घर गइले ।
घ)	तु घर गइले ।	घ)	तुसब घर गइले ।
ङ)	ऊ घर गइले ।	ङ)	उसब घर गइले ।
च)	ओका घर गइले ।	च)	ओकासब घर गइले ।

कछ्छाडिया भाषामा भूत कालीन क्रियापद 'इले'प्रत्ययले जनाएको देखिन्छ।नेपाली र कछ्छाडिया भाषाका भूत कालिक क्रिया रूपावलीलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २०

भूतकाल

पुरुष	नेपाली भाषा			कछ्छाडिया भाषा		
	एक वचन		बहु वचन	एक वचन		बहु वचन
	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग		पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	
प्रथम	एँ (खाएँ)	-	यौँ (खायौँ)	छ (खइछ)	छु (खइछु)	यो (खइछियो)
द्वितीय	इस् (खाइस्)	-	यौँ (खायौँ)	ले (खईले)	ले (खइले)	ले (खइले)
सा.आ.	यौ (खायौ)	-	-	ले (खईले)	"	"
वि.आ.	नु भयो खानुभयो)	-	-	ले (खईले)	"	"
तृतीय	यो (खायो)	ई (खाई)	ए (खाए)	ले (- खईसकले)	-	-

नेपाली भाषामा एँ, इस्, यो, नुभयो र यो प्रत्यय लागेर भूतकाल बनेको छ भने कछ्छाडिया भाषामा छु, ले आदि प्रत्यय लाग्ने रूपबाट भूतकालको बोध गराएको पाइन्छ ।

३.४.२ वर्तमान काल

चलि रहेको समय नै वर्तमान काल हो । वर्तमानको क्रियापदले अहिलेको समयमा कार्य व्यापार भइ रहेको भन्ने बुझाउँछ । यस कालले क्रियाको कार्य प्रारम्भ भइ सकेको तर समापन नभएको अवस्थालाई जनाउँछ । यहाँ नेपाली र कछ्छाडिया भाषाको वर्तमान काललाई तुलना गर्न क्रिया रूपावलीहरुलाई निम्नानुसार तुलना गरिएको छ ।

तालिका नं. २१
वर्तमान कालबिच सङ्गति

नेपाली भाषा			
एक वचन		बहु वचन	
क)	म भात खान्छु ।	क)	हामी भात खान्छौं ।
ख)	तँ भात खान्छन्/खान्छेस् ।	ख)	तिमीहरु भात खान्छौ ।
ग)	तिमी भात खान्छौ / खान्छ्यौ ।	ग)	तिमीहरु भात खान्छौ ।
घ)	तपाईं भात खानु हुन्छ ।	घ)	तपाईंहरु भात खानु हुन्छ ।
ङ)	ऊ भात खान्छ ।	ङ)	उनीहरु भात खान्छन् ।
च)	उनी भात खान्छन् ।	च)	उनीहरु भात खान्छन् ।

तालिका नं. २२
वर्तमान कालबिच सङ्गति

कछ्छाडिया भाषा			
एक वचन		बहु वचन	
क)	मु भात खइछु ।	क)	हामरासब भात खइछिओ ।
ख)	तु भात खइछे ।	ख)	तु सब भात खइछे ।
ग)	तु भात खइछे ।	ग)	तु सब भात खइछे ।
घ)	तु भात खाइछे ।	घ)	तु सब भात खइछे ।
ङ)	ऊ भात खाइछे ।	ङ)	ऊ सब भात खइछो ।
च)	ऊ भात खइछो ।	च)	ऊ सब भात खइछो ।

नेपाली भाषामा वर्तमान कालको सङ्केतन रूप छ, ले जनाउँछ भने कछ्छाडिया भाषाको छे र छो प्रत्ययले जनाएको पाइन्छ ।

नेपाली र कछ्छाडिया भाषाको वर्तमान काललाई तुलना गर्न तल दिइएका क्रिया रूपावलीहरुलाई निम्नानुसार देखाइएको छ ।

तालिका नं. २३

वर्तमान काल

पुरुष	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा			
	एक वचन		बहु वचन	एक वचन		बहु वचन
	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग		पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	
प्रथम	छु (खान्छ)	-	छौं (खान्छौं)	छु (खइछु)	छु (खइछु)	खइछिओ)
द्वितीय	छस् (छेस् /खान्छस्)	-	छौं (खान्छौं)	ले (खईले)	छे (खइछे)	खइछे
सा.आ.	छौ (खायौं)	-	"	छे (खइछे)	"	"
वि.आ.	नुहुन्छ (खानु हुन्छ)	-	-	छे (खइछे)	"	"
तृतीय	छ (खान्छ)	छ (खान्छे)	छन् (खान्छन्)	छो(खइछो)	-	खइछो

माथिको तालिकाबाट नेपाली भाषामा छु, छस्, छौं, नुहुन्छ र छ प्रत्ययले वर्तमानकाललाई जनाउँछ भने कछ्छाडिया भाषामा छु,छे र छो प्रत्ययले वर्तमान काललाई जनाएको पाइन्छ ।

३.४.३ भविष्यत् काल

भविष्यत् काल पनि अभूतकाल अन्तर्गत पर्दछ । भविष्यत् काल भनेको पछि आउने समय हो । यस कालमा क्रियाको कार्य आउदो समयमा हुने बुझिन्छ । नेपाली र कछ्छाडिया भाषाका भविष्यत् कालको तुलना गर्ने क्रममा केही वाक्यहरुको निम्नानुसार तुलना गरिएको छ ।

तालिका नं. २४
भविष्यत् कालबिच सङ्गति
नेपाली भाषा

एक वचन		बहु वचन	
क)	म घर जाने छु ।	क)	हामी घर जाने छौं ।
ख)	तँ घर जाने छस् ।	ख)	तिमीहरु घर जाने छौं ।
ग)	तिमी घर जाने छौं ।	ग)	तिमीहरु घर जाने छौं ।
घ)	तपाईं घर जानु हुने छ ।	घ)	तपाईंहरु घर जानु हुने छ ।
ङ)	ऊ घर जाने छ ।	ङ)	उनीहरु घर जाने छन् ।
च)	उहाँ घर जानु हुने छ ।	च)	उहाँहरु घर जानु हुने छ ।

नेपाली भाषामा ने छु, ने छस्, ने छौं, ने हुनु छ, ने छन्, क्रियापदले भविष्यत्काललाई जनाएको पाइन्छ ।

तालिका नं. २५
कछ्छाडिया भाषा

एक वचन		बहु वचन
क) मु घर जैम ।	क)	हमसब घर जैम ।
ख) तु घर जैवे ।	ख)	तुसब घर जैवे ।
ग) तु घर जैवे ।	ग)	तुसब घर जैवे ।
घ) तु घर जैवे	घ)	तुसब घर जैवे
ङ) ऊ घर जैवे ।	ङ)	ओकासब घर जैवे
च) ओका घर जैवे ।	च)	ओकासब घर जैवे ।

कछ्छाडिया भाषामा जैमा, जैवे क्रियापदले भविष्यत् काललाई जनाएको पाइन्छ ।
नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाको भविष्यत् कालीन क्रिया रूपावलीलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. २६

भविष्यत् काल

पुरुष	नेपाली भाषा			कछ्छाडिया भाषा		
	एक वचन		बहु वचन	एक वचन		बहु वचन
	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग		पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	
प्रथम	ने छु (खाने छु)	-	ने छौं (खाने छौं)	मा (खइमा)	-	-
द्वितीय	ने छस् (खाने छस्)	ने छेस् (खाने छेस्)	ने छौं (खाने छौं)	हे (खइमा)	-	-
सा.आ.	ने छौं (खाने छौं)	ने छ्यौं (खाने छ्यौं)	"	"	-	-
वि.आ.	नुहुने छ (खानुहुने छ)	-	-	"	-	-
तृतीय	ने छ (खान्छ)	ने छस् (खाने छस्)	ने छन् (खाने छन्)	छो (खइछो)	-	-

नेपाली भाषामा ने छु, ने छस्, ने छौं, नेहुने छ, ने छ र कछ्छाडिया भाषामा मा, हे, तो जस्ता प्रत्ययमा लगाइने रूपबाट भविष्यत् कालको बोध गराएको पाइन्छ । कछ्छाडिया भाषामा भविष्यत् काल जनाउन प्रथम र द्वितीय पुरुषका लागि 'मा', 'छो' को प्रयोग र तृतीय पुरुष जनाउन छो को प्रयोग गरिएको पाइन्छ । नेपालीमा प्रथम पुरुषमा 'छु', 'छौं', द्वितीय पुरुषमा छौं, छस्, नुहुने छ र तृतीय पुरुषमा ने छ प्रत्यय प्रयोग भएको पाइन्छ ।

३.४.४ सम्भाव्य त्रुटिहरु

कालका आधारमा नेपाली र कछ्छाडिया भाषामा भिन्नता भएको हुँदा कछ्छाडिया भाषी वक्ताले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा तलका त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

- क) तपाईं घर जा ।
- ख) तिमी घर जाने छस् ।
- ग) उहाँहरु घर जान्छ ।
- घ) ऊ घर जानु भयो ।

कछ्छाडिया मातृभाषी भएका व्यक्तिहरुले नेपाली भाषा बोल्दा माथिका अशुद्ध वाक्य बोल्ने सम्भावना रहन्छ । कर्ता तपाईं, तिमी, उहाँहरु, ऊ भएपछि क्रियापद क्रमशः 'जानु हुन्छ, जाने छौं, जानु हुन्छ, गयो' हुनु पर्नेमा 'जा, जाने छस्, जान्छ, जानु भयो' क्रियापद भएको हुनाले माथिका वाक्य अशुद्ध ठहरिएको हो ।

सारांश

नेपाली र कछ्छाडिया दुबै भाषामा काल क्रियासँग सम्बद्ध देखिन्छ । दुबैमा धातुमा लगाइने प्रत्ययबाट कालको बोध हुन्छ । नेपालीमा भूत र अभूत कालको स्थिति देखिन्छ भने कछ्छाडिया भाषामा वर्तमान भूत र भविष्यत् काल देखिन्छ ।

३.५ पक्षका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

यस अध्यायमा नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाका वाक्य गठन पक्षबाट प्रभावित हुन्छ वा हुँदैन भन्ने कुरा देखाउनुका साथै कछ्छाडिया मातृभाषीले नेपाली लक्ष्य भाषा प्रयोगका सिलसिलामा स्रोतभाषाको प्रभावद्वारा कसरी त्रुटि हुन सक्छ भन्ने बारे अध्ययन गरिन्छ ।

पक्ष

क्रियाको कालको अवधि र अवस्था (कालिक गति विधिको प्रकार) लाई पक्ष भनिन्छ (शर्मा २०५४:२९२)

खास कालको परिवेशभित्र क्रियाका कार्यको प्रकृति तथा वितरणलाई जनाउँछ । त्यसैले यसबाट क्रियाका विभिन्न अवस्था वा चरणहरु व्यक्त हुन्छन् । (अधिकारी, २०४९:८७)

विद्वानहरूका उपर्युक्त भनाइहरूलाई केलाउँदा पक्ष भनेको खास कालको परिवेशभित्र क्रियाको वितरण हो भन्ने कुरामा मतैक्य पाइन्छ । यहाँ कछ्छाडिया भाषामा रहेका पक्ष व्यवस्थालाई नेपाली भाषाको सापेक्षतामा केलाउने प्रयास गरिएको छ ।

३.५.१ सामान्य पक्ष

सामान्य पक्षले काल विशेषमा क्रियाको सामान्य कार्य व्यापारको बोध गराउँछ तर कार्य व्यापार पुरा भए नभएको जनाउँदैन । पक्ष बोधक क्रियापद नजोडिएको बन्ने हुनाले यस पक्षलाई सामान्य पक्ष भनिन्छ ।

यहाँ नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषामा सामान्य पक्षको तुलनाका लागि निम्नानुसार उदाहरणहरू प्रस्तुत गरिएका छन् ।

तालिका नं. २७

सामान्य पक्षबिच सङ्गति

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	म भात खान्छु ।	क)	मु भात खइछु ।
ख)	मैले भात खाएँ ।	ख)	मु भात खइले ।
ग)	म भात खाने छु ।	ग)	मु भात खइमा ।

माथि प्रयोग गरिएका नेपालीमा छ, ए, नेछ र कछ्छाडियामा छु, नु र मा रूप सामान्य पक्ष बोधक हुन् । यी दुबै भाषामा काल र सामान्य पक्ष नछुट्टिने गरी जोडिएका पाइन्छन् । त्यसैले कतिपय विद्वानहरूले यसलाई पक्ष नमानेर काल मात्र मानेका छन् । अधिकारी, (२०५७:१२०) ले पनि सामान्य पक्षलाई पक्ष नमानेर नेपालीमा अपूर्ण, पूर्ण अभ्यस्त र अज्ञात गरी चार किसिमको पक्ष रहेको उल्लेख गरेका छन् ।

३.५.२ अपूर्ण पक्ष

अपूर्ण पक्षले कार्यको अपूर्णता वा निरन्तरता जनाउँने हुन्छ । यो एकभन्दा बढी कालिक परिवेशमा आउन सक्छ । (अधिकारी, (२०५७:१२०)।

यहाँ नेपाली र कछाडिया भाषाको अपूर्ण पक्षको तुलनाका लागि निम्नानुसार उदाहरणहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २८ अपूर्ण पक्षबिचको सङ्गति

नेपाली भाषा		कछाडिया भाषा	
क)	म भात खाँदै छु ।	क)	मु भात खइतेरछु ।
ख)	म भात खाँदै थिएँ ।	ख)	मु भात खइते रहनु ।
ग)	म भात खाँदै हुने छु ।	ग)	मु भात खइतेरहमा ।
घ)	हामी भात खाँदै छौँ ।	घ)	हामरासब भात खइतेरलियो ।
ङ)	हामी भात खाँदै थियौँ ।	ङ)	हमरासब भात खइतेसकलियो ।
च)	हामी भात खाँदै हुने छौँ ।	च)	हामरासब भात खइतेरहमा ।
छ)	ऊ गीत लेख्दै /तै छ ।	छ)	ऊ गीत लेख्छो ।

यसरी नेपालीमा तै/दै रूपबाट अपूर्ण पक्षको बोध गराएको पाइन्छ । कछाडिया भाषामा अपूर्ण पक्षबोधक क्रियापदमा लिङ्ग वा वचन संज्ञेतक रूप लगाएको पाइँदैन भने नेपाली मा तै/दै रूपमा लिङ्ग तथा वचन संज्ञेत रूप लाग्दछन् । दुबै भाषामा तिन वटै रूप लाग्दछन् । दुबै भाषामा तिन वटै कालमा अपूर्ण पक्ष रहेको पाइन्छ ।

३.५.३ पूर्ण पक्ष

पूर्ण पक्षले कार्यको सिद्धि वा पूर्णता जनाउँछ । यो पनि एकभन्दा बढी कालिक परिवेशमा आउँछ (अधिकारी, २०५७:१२०) । नेपाली र कछाडिया भाषामा पूर्ण पक्षको व्यतिरेकीका लागि केही उदाहरणहरु यस प्रकार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २९
पूर्ण पक्षविच सङ्गति

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	मैले खाना खाएको छु ।	क)	मु खाना खइलेनु ।
ख)	मैले खाना खाएको थिएँ ।	ख)	मु खाना सक्ल रहनु ।
ग)	मैले खाना खाएको हुने छु ।	ग)	मु खाना खाइमा ।
घ)	रमा घर गएकी थिइन् ।	घ)	रमा घर चलिगेलो ।
ङ)	रमा घर गएकी छिन् ।	ङ)	रमा घर पुगिसक्लो ।
च)	रमा घर गएकी हुने छिन् ।	च)	रमा घर जइतो ।
छ)	हामी घर गएका छौँ ।	छ)	हामरा सब घर चलिगेली ।
ज)	ऊ काठमाडौँ गएको छ ।	ज)	ऊ काठमाडौँ गेलो ।

माथिको तालिकाबाट नेपाली भाषामा 'एको' रूप तिन वटै कालमा अपूर्ण पक्ष जनाउन वैकल्पिक रूपले प्रयोग गरेको पाइन्छ, जसमा लिङ्ग र वचन सङ्केतक रूप समेत लाग्दछन् भने कछ्छाडिया भाषामा ले,गे,इ रूपबाट पूर्णपक्षको बोध कालका लागि फरक अपूर्ण पक्षबोधक रूप लागेको पाइन्छ ।

यसरी नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाको पूर्ण पक्षको व्यतिरेकी अध्ययन गर्दा भिन्नमा पाइन्छ ।

३.५.४ अभ्यस्त पक्ष

कार्यको आवृत्ति वा अभ्यस्त स्वभाव जनाउने पक्षलाई अभ्यस्त पक्ष भनिन्छ (अधिकारी २०५७:१२१)

तालिका नं. ३०

अभ्यस्त पक्षबिच सङ्गति

नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा	
क)	उनीहरु घर जान्थे ।	क)	ऊ सब घर चलिगेलो ।
ख)	ऊ घर जान्थ्यो ।	ख)	ऊ घरे चलिगेलो ।
ग)	तिमीहरु भात खान्थ्यौ ।	ग)	ऊ सब भात खइवे ।
घ)	ऊ भात खान्थ्यो ।	घ)	ऊ भाते खइवे ।
ड)	उनीहरु भात खान्थे ।	ड)	ऊ सब रोटी खइवे ।

नेपाली भाषामा 'थ्य' रूपबाट भूत कालीन अभ्यस्त पक्षको बोध गराइन्छ । कछ्छाडिया भाषामा इव, एलो रूपले तृतीय पुरुष सामान्य आदरार्थीमा भूत कालीन अभ्यस्त पक्ष जनाएको पाइन्छ । दुवै भाषामा अभ्यस्त पक्ष भूतकालमा मात्र पाइन्छ ।

३.५.५ अज्ञात पक्ष

क्रियाको कार्य व्यापार भूतकालमा भएको तर वक्तालाई अहिले (वर्तमानमा) थाहा भएको अतिरिक्त सूचना दिने भाषिक रूप नै अज्ञात पक्ष हो ।

पहिले थाहा नभई पछि मात्र थाहा भएको अवस्था जनाउनेलाई अज्ञात पक्ष भनिन्छ । (अधिकारी २०५७:१२९) यसबाट क्रियाको कार्य भूतकालमा भएको तर वक्तालाई वर्तमानमा मात्र थाहा भएको अतिरिक्त सूचना दिने भाषिक रूप नै अज्ञात पक्ष हो भन्ने प्राप्त हुन्छ । नेपालीमा भूत कालिक रूप + वर्तमान कालिक रूप=अज्ञात पक्ष (खाएछु, गएछु) बनेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ३१

अज्ञात पक्षबिच सङ्गति

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	म विद्यालय पुगेछु ।	क)	मु विद्यालय पुगनु ।
ख)	रामको भैसी मरेछ ।	ख)	रामक भैसी मरिगेलियो ।
ग)	हरि काठमाडौं गएछ ।	ग)	हरि काठमाडौं चलिगेलियो ।
घ)	हामी निदाएछौं ।	घ)	हामरासब सुतिगेलियो ।
ङ)	मैले भुसुक्क विसेछु ।	ङ)	मु बिर्सि गेनु ।

सारांश

नेपाली भाषामा सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अभ्यस्त र अज्ञात गरी पाँच पक्ष पाइन्छन् भने कछ्छाडिया भाषामा सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अभ्यस्त र अज्ञात गरी जम्मा पाँच पक्ष पाइन्छन् । दुवैभाषामा सामान्य, अपूर्ण र पूर्ण पक्ष तिन वटै कालमा पाइन्छन् । अज्ञात र अभ्यस्त पक्ष कालमा मात्र पाइन्छ । दुवैभाषामा काल बोधक रूपवाटै सामान्य पक्षको पनि बोध गराइन्छ । दुवै भाषामा पक्षबोधक रूपहरु वेगला वेगलै पाइन्छन् ।

नेपाली भाषामा एछ रूपवाट अज्ञात पक्षको बोध गराएको पाइन्छ । माथि उल्लेखित नेपाली भाषाको वाक्यमा रहेका पुगे, मरेछ, गएछ, निदाएछौ र विसेछु जस्ता क्रियापदले अज्ञात पक्षलाई जनाएको छ । त्यसै गरी कछ्छाडिया भाषाको वाक्यमा रहेका पुगनु, मरिगेलियो, चलिगेलियो, सुतिगेलियो, बिर्सिगेनु क्रियापदले अज्ञात पक्षलाई जनाएको पाइन्छ । त्यसैले नेपाली भाषामा अज्ञात पक्ष जनाउन एछ प्रत्यय कछ्छाडिया भाषामा अज्ञात पक्ष जनाउन 'एलियो' र 'नु' प्रत्ययको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

३.६ भावको आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

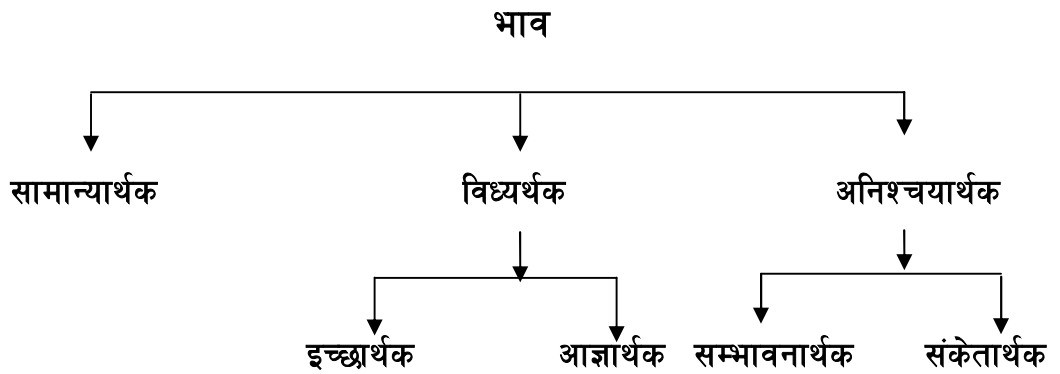
यस अध्यायमा नेपाली भाषा र कछ्छाडिया भाषाका वाक्य गठन भाववाट प्रभावित हुन्छ वा हुँदैन भन्ने कुरा देखाउनुका साथै कछ्छाडिया मातृभाषीले नेपाली लक्ष्यत भाषा प्रयोगका सिलसिलामा स्रोत भाषाको प्रभावद्वारा कसरी त्रुटि गर्न सक्छन् भन्नेबारे अध्ययन गरिन्छ ।

भाव

क्रियाको वास्तविक अर्थसँग वक्ता वा लेखकका अभिवृत्ति प्रकट गर्ने क्रियारूपलाई भाव भनिन्छ (शर्मा २०५४:२९६) ।

क्रियाद्वारा वक्ताको मनोभाव वा मनोवृत्ति जनाउने कोटिलाई भाव वा वृत्ति भनिन्छ (अधिकाारी, २०५७:११२) ।

वैयाकरणहरुका उपर्युक्त भनाइहरुबाट वाक्यमा क्रियाबाट अभिव्यक्त हुने र पुरै वाक्यसँग सम्बन्धित वक्ताको मनोभाव नै भाव हो भन्न खोजेको कुरा स्पष्ट हुन्छ । भावलाई सामान्यतः सामान्यार्थक, विध्यर्थक र अनिश्चयार्थक गरी तिन भागमा वर्गीकरण गरिन्छ । विध्यर्थक र अनिश्चयार्थकका दुई/दुई भेद गर्दा भाव पाँच प्रकारका हुन्छन् । प्रस्टताका लागि भावलाई निम्नानुसार रेखामा पनि देखाउन सकिन्छ ।

यहाँ नेपाली भाषाकै सादृश्यमा कछ्छाडिया भाषाका भावको तुलना गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

३.६.१ सामान्यार्थक भाव

कुनै विशेष भाव नजनाई वाक्यको सामान्य अवधारणा मात्र बुझाउनेलाई सामान्यार्थक भनिन्छ (अधिकाारी २०५७:१२३)

यसले वक्ता वा लेखकको सामान्य वृत्ति वा निश्चय बुझाउने हुनाले यसलाई निश्चयार्थक पनि भनिन्छ । यहाँ नेपाली र कछ्छाडिया भाषामा सामान्यार्थक भावको तुलनाका लागि निम्नानुसार उदाहरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३२
सामान्यार्थकबिच सङ्गति

नेपाली भाषा	कछ्छाडिया भाषा
क) त्यो लुगा लगाउँछ ।	क) ऊ कपडा लगाइछो ।
ख) त्यसले लुगा लगायो ।	ख) ऊ कपडा लगाइलो ।
ग) त्यसले लुगा लगाउने छ ।	ग) ऊ कपडा लगाइतो ।
घ) म किताब पढ्छु ।	घ) मु किताब पढ्छु ।
ङ) खोलामा बाढी आयो ।	ङ) नदीमा बाढी अइलो ।
च) भोलि पानी पर्ने छ ।	च) विहान पानी पर्तो ।

माथिको तालिकाबाट नेपाली भाषामा 'छ, य र'ने छ' रूपबाट र कछ्छाडिया भाषामा 'छो, लो, तो' रूपबाट सामान्यार्थक बोध भएको देखिन्छ । यसरी दुवै भाषामा कालबोधक रूपबाट सामान्यार्थ बोध भएको देखिन्छ ।

३.६.२ विध्यर्थक भाव

मुख्यतःआज्ञा र इच्छाको मनोभाव बुझाउनेलाई विध्यर्थ भनिन्छ (अधिकारी, २०५७: १२३) । यसबाट स्पष्टतः नेपालीमा विध्यर्थक भावलाई आज्ञार्थक र इच्छार्थकमा विभाजन गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ । यहाँ कछ्छाडिया भाषाका विध्यर्थक भावलाई नेपाली भाषाका सापेक्षतामा निम्नानुसार तुलना गरिएको छ ।

३.६.२.१ इच्छार्थक भाव

वक्ता वा लेखकको अनुरोध, अनुनय, विन्ती, प्रार्थना, इच्छा आदि वृत्ति बुझाउने भावलाई इच्छार्थक भाव भनिन्छ । इच्छार्थक भावको प्रयोग भूतकालमा नभई अभूत कालमा हुन्छ (शर्मा, २०५४:२८९) ।

यहाँ कछ्छाडिया र नेपाली भाषाका इच्छार्थक वाक्यहरूलाई तलको तालिकामा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३३

इच्छार्थक भावबिच सङ्गति

	नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा
क)	म धेरै पढूँ ।	क)	मु बहुत पढ्छु ।
ख)	तैले राम्रो काम गरेस् ।	ख)	तु निमन काम करिए ।
ग)	ऊ सफल होओस् ।	ग)	ऊ सफल होओस् ।
घ)	उनीहरु पढ्न जाउन् ।	घ)	ऊ सब पढे जाओस् ।
ङ)	तिमीहरुले राम्रो काम गरे ।	ङ)	तु सब निमन काम करले ।

नेपालीमा 'स, एस्, ए' रूप प्रयोग गरी इच्छार्थक भाव जनाएको पाइन्छ । कछ्छाडिया भावमा 'छु, ए, ओस्, ले' रूप प्रयोग गरी इच्छार्थक भाव जनाएको पाइन्छ ।

३.६.२.२ आज्ञार्थक भाव

वक्ता वा लेखकको आज्ञा, हुकुम वा आदेश वृत्ति बुझाउने क्रियाहरुलाई आज्ञार्थक भनिन्छ । आज्ञार्थक सबै पुरुषमा नभई द्वितीय पुरुषमा मात्र पाइन्छ । यहाँ कछ्छाडिया र नेपाली भाषाका आज्ञार्थक वाक्यहरुलाई तुलनाका लागि निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३४

आज्ञार्थक भावबिच सङ्गति

	नेपाली भाषामा		कछ्छाडिया भाषामा
क)	(तँ) घर जा	क)	(तु) घर जो ।
ख)	(भाइ) गुन्द्रिमा बस् ।	ख)	(भाइ) पतियामा बैठ ।
ग)	(तँ) आफ्नो लुगा धो ।	ग)	(तु) आफ्ना कपडा धु ।
घ)	(छोरी) घाँस काट्न गएस् ।	घ)	(बेटी) घाँस काटे जो ।
ङ)	(तिमीहरु) मेला हेर्न जाओ ।	ङ)	(तुसब) मेला देखे जो ।
च)	(तिमी) आँगनमा बस ।	च)	(तुसब) आगनामा बैठ ।
छ)	(तिमीहरु) भात पकाओ ।	छ)	(तुसब) भात सिजा ।
ज)	(तिमी) भात खाऊ ।	ज)	(तु) भात खो ।
झ)	(तैले) भाइलाई पढाएस् ।	झ)	(तु) भाइक पढा ।

नेपाली भाषामा आ, ए, ओ, ए, एस्, नु, ऊ, अ (जा, बस्, जाओ, गए, गएस्, जानू, जाऊ, बस) रूपबाट कछाडियामा ओ, ०, उ, आ(जो,बैठ, धु, जो, जो, बैठ, सिजा, खो, पढा) रूपबाट आज्ञार्थ बोध गराएको पाइन्छ । द्वितीय पुरुष एक वचनमा आ, ०, ओ, ऊ, रूप दुवै भाषामा पाइन्छ । आज्ञार्थबोधक अन्य रूप भने दुवै भाषामा बेग्लाबेग्लै पाइन्छन् । दुवै भाषामा आज्ञार्थ वाक्यमा कर्ता रहन र नरहन सक्ने व्यवस्थामा एक रूपता पाइन्छ । दुवै भाषामा आज्ञार्थकको बोध द्वितीय पुरुषमा मात्र गराइने प्रक्रियामा पनि समानता पाइन्छ ।

३.६.३ अनिश्चयार्थक भाव

यस भावले मुख्यतः सम्भावना र सङ्केतलाई बुझाउँछ । (शर्मा, २०५४:१९८) यसबाट अनिश्चयार्थक भावलाई सम्भावनार्थक र सङ्केतार्थकमा विभाजन गर्न सकिने कुरा प्राप्त हुन्छ । यहाँ यसै अनुसार कछाडिया र नेपाली भाषाका अनिश्चयार्थक भावको तुलना गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

३.६.३.१ सम्भावनार्थक भाव

निश्चय नभई सकेको कुराको अनुमान वा सम्भावना बुझाउनेलाई सम्भावनार्थक भनिन्छ । (अधिकारी, २०५७:१२४) । कछाडिया र नेपाली भाषाका सम्भावनार्थक वाक्यहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३५

सम्भावनार्थक भावबिच सङ्गति

	नेपाली भाषा		कछाडिया भाषा
क)	आज पानी पर्छ होला ।	क)	आइ पानी पर्तो लखाओ ।
ख)	हिजो पानी पयो होला ।	ख)	कालु पानी पर्ल लखाओ ।
ग)	भोलि पानी पर्ला ।	ग)	विहान पानी पर्तो ।
घ)	उसले हलो जोत्छ होला ।	घ)	ऊ हर, जोत्छो जानो ।
ङ)	उसले हलो जोत्यो होला ।	ङ)	ऊ हर जोत्लो जानो ।
च)	उसले हलो जोत्ला ।	च)	ऊ हर जोत्तो ।
छ)	छोरी भोलि आउली ।	छ)	बेटी विहान आइतो ।

माथिको तालिकाबाट नेपालीमा 'ला' रूपमा र कछ्छाडियामा ओ,नो, तो रूपमा सम्भावनार्थकको बोध गराइएको पाइन्छ । नेपालीमा 'ला'/'ली' रूपमा लिङ्ग सङ्केतक रूप (होला, आउली) लागेको पाइन्छ । कछ्छाडियामा यो प्रक्रिया पाँइदैन ।

३.६.३.२ सङ्केतार्थक भाव

क्रियाहरुबीच अनुमानात्मक वा काल्पनिक कारण र कार्य (सङ्केत, सङ्केतित)को स्थिति रहेमा सङ्केतार्थ व्यक्त हुन्छ ।

एकभन्दा बढी क्रियाहरु संलग्न रहने हुनाले यसमा दुई उपवाक्यहरु निहित हुन्छन् । एउटा सर्त उपवाक्य र अर्को कार्य उपवाक्य हुन्छ । (अधिकारी २०५७:१२६) ।

यहाँ कछ्छाडिया र नेपाली भाषाका सङ्केतार्थ वाक्यहरु उदाहरणका लागि निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३६

सङ्केतार्थक भावबिच सङ्गति

नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा	
क)	उसले बोलाए म जान्छु ।	क)	ऊ बोलइतो त मु जइमा ।
ख)	ऊ उठ्यो भने चुनाव जित्छ ।	ख)	ऊ उठ्तो त चुनाव जित्तो ।
ग)	तिमी आए साथी हुन्थ्यौ ।	ग)	तु अइवे त सङ्गतिया हैब ।
घ)	पानी पयो भने वाली सप्रन्छ ।	घ)	पानी पर्तो त वाली सपर्तो
ङ)	छिटो हिडेको भए म काठमाडौं पुग्थे ।	ङ)	हाली हिड्तो मु काठमाडौं पुक्तु ।
च)	म गएँ भने तिमी आउनु ।	च)	मु जइतो त तु अइतो ।

नेपाली भाषाका वाक्यमा बोलाए तथा जान्छेँ उपवाक्यहरुको संयुक्त क्रियाबाट सङ्केतार्थको बोध भएको देखिन्छ । त्यस्तै कछ्छाडियाको वाक्य बोलाइतो र जइमा क्रियाको संयुक्त कार्यबाट सङ्केतार्थको बोध भएको पाइन्छ ।

३.६.४ करण र अकरण भाव

क्रियापदको निषेधात्मक कार्य जनाउने व्याकरणात्मक युक्तिलाई अकरण भनिन्छ । यसलाई करणका सापेक्षताका हेरिन्छ । यसरी क्रियापदको सकारात्मक कोटि जनाउने करण र नकारात्मक कोटि जनाउने चाहि अकरण हुन्छ (अधिकारी २०५७:१५४)

यहाँ कछाडिया र नेपाली भाषाका केही करण र अकरण वाक्यहरूलाई तुलनाका लागि निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३७

करण र अकरण भावबिच सङ्गति

नेपाली भाषामा		कछाडिया भाषामा	
करण	हामीहरूले काम गर्‍यौँ ।	करण	हमरासब काम कइलियो ।
अकरण	हामीहरूले काम गरेनौँ ।	अकरण	तोरसब काम नइ कइलियो ।
करण	तिमी घर जाऊ ।	करण	तु घर जो ।
अकरण	तिमी घर नजाऊ ।	अकरण	तु घर नइ जो ।
करण	ऊ हामीसँग बस्थ्यो ।	करण	ऊ हामरासंगे रहतरहलो ।
अकरण	ऊ हामीसँग बस्दैनथ्यो ।	अकरण	ऊ हामरासंगे नहि रहतरहलो ।
करण	तँ घर जानू ।	करण	तु घर जो ।
अकरण	तँ घर नजानू ।	अकरण	तु घर नइ जो ।

माथिको तालिकाबाट नेपालीमा 'न' रूपबाट अकरण बोध गराइएको पाइन्छ र कछाडियामा 'नइ' रूपबाट अकरणको बाध गरेको पाइन्छ । कछाडिया भाषामा अकरण रूप क्रियाको अग्रवर्ती भएर मात्र आउँछ (नइकइले, नइजो, नइरहतरहलो, नइ जो) भन्ने नेपालीमा अकरण रूप क्रियाको पञ्चवर्ती, मध्यवर्ती र अग्रवर्ती भएर पनि आउँछ (खादैन, खादैनथ्यो, नखानु) ।

सारांश

कछ्छाडिया र नेपाली दुवैभाषामा भाव क्रियासँग सम्बन्ध देखिन्छ । दुवैमा क्रियावाट सामान्य अर्थ, आज्ञार्थ, इच्छार्थ, सम्भावनार्थ, सङ्केतार्थ तथा करण अकरण भावको बोध गराइएको पाइन्छ । दुवैमा विध्यर्थ रूप 'आ, ०, ओ, उँ, ऊ' रूप समान देखिन्छ । दुवैमा भावमा समानता पाइए पनि अन्य भावबोधक रूपहरु भने बेगला बेगलै पाइन्छ ।

३.७ वाच्यका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

अर्थमा परिवर्तन नगरी वाक्य क्रियाको सम्बन्ध कर्ता र कर्मसँग फेर्ने ढङ्गलाई वाच्य भन्दछन् (शर्मा, २०५४, ३००)

(अधिकारी, (२०७५,१६२) का अनुसार वाक्यमा कर्ता, कर्म (क्रिया) मध्ये कुनै एकलाई प्रधान मान्ने व्याकरणत्मक युक्तिलाई वाच्य भनिन्छ । यो मुख्यतःक्रियासँग सम्बन्धित भएर व्यक्त हुन्छ ।

वाच्य भाषा अनुसार फरक हुन सक्छन् अधिकारी (पूर्ववत्) का अनुसार वाक्यतत्वको प्रधानता/वाच्यताका आधारमा नेपाली वाच्यहरु तिन किसिमका मानिन्छन् । कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य, र भाववाच्य । यहाँ कछ्छाडिया भाषाको वाच्य व्यवस्थालाई नेपाली भाषाको सापेक्षतामा तुलना गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

तालिका नं. ३८

वाच्यबिच सङ्गति

नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा	
क)	म किताब पढ्छु ।	क)	मु किताब पढ्छु ।
ख)	मद्वारा किताब पढिन्छ ।	ख)	मरसे किताब पढाइजइतो ।
ग)	मद्वारा आज यहीं सुतिन्छ ।	ग)	मरसे यहि याने सुतइ जइतो ।

माथिको तालिका कछ्छाडिया भाषामा पहिलो वाक्यको क्रियापदले कर्ता (मु, मरसे) सँग, दोस्रो वाक्यको क्रियापदले कर्म(किताब) पद सङ्गति कायम गरेको देखिन्छ । त्यसैले पहिलो वाक्यको क्रिया कर्तावाचक र दोस्रो वाक्यको क्रिया कर्मवाचक भएकाले यी क्रमशः

कर्तृवाच्य र कर्मवाच्य हुन् । त्यसै गरी तेस्रो क्रिया सङ्गति क्रियाको भावसँग भएकाले यो भाव वाच्य हो ।

३.७.१ कर्तृवाच्य

अधिकारी (२०५७:१६२) का अनुसार वाक्यमा कर्ता प्रधान वा वाच्य भई प्रयोग हुने व्याकरणात्मक युक्तिलाई कर्तृवाच्य भनिन्छ । कर्तृवाच्यको प्रयोग अकर्मक र सकर्मक दुवै क्रियापदमा हुन्छ ।

यहाँ नेपाली भाषाका कर्तृवाच्यका वाक्यहरूलाई उदाहरणका रूपमा निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३९

कर्तृवाच्यबिचको सङ्गति

नेपाली भाषा		कच्छाडिया भाषा	
क)	म आज यहीं बस्छु ।	क)	मु आजु यतिही रहमा ।
ख)	तिमी कहिले आउछौ ?	ख)	तु कहिया आइवे ।
ग)	म लुगा धुन्न ।	ग)	मु कपडा नही धोइमा ।
घ)	रामले श्यामलाई बोलायो ।	घ)	राम श्यामको बोलइलो ।
ङ)	पुलिसले चोर पक्रियो ।	ङ)	पुलिस चोर कपड्लो ।

उल्लेखित तालिकाबाट कच्छाडिया भाषामा पनि नेपालीमा भैं अकर्मक र सकर्मक दुवै क्रियामा कर्तृवाच्यको प्रयोग भएको देखिन्छ । कच्छाडिया र नेपाली भाषामा अर्थगत दृष्टिले समान तर रूपगत र ध्वन्यात्मक दृष्टिले भिन्न कर्तृवाच्यको व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।

३.७.२ कर्मवाच्य

कर्मवाच्य सकर्मक क्रियाहरूमा मात्र हुन्छ । सकर्मक क्रियामा आउने कर्मलाई कर्ताका रूपमा स्थापित गरी वाक्यमा प्रस्तुत गरिएमा कर्मवाच्य हुन्छ ।

यहाँ कच्छाडिया र नेपाली भाषाका कर्मवाच्ययुक्त वाक्यहरूलाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरी विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

तालिका नं. ४०

कर्म वाच्यबिच सङ्गति

नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा	
क)	(मबाट) किताब पढिन्छ ।	क)	(मरसे) किताब पढैप जैतो ।
(ख)	(रामद्वारा) श्याम बोलाइयो ।	ख)	(मरसे) श्यामका बोल्दैलो ।
(ग)	(पुलिसद्वारा) चोर पक्रियो ।	ग)	(पुलिससे) चोर पकेलो ।
घ)	(ऊद्वारा) भात खाइने छ ।	घ)	(उकासे) भात खाइक हौ ।

नेपाली भाषामा कर्मवाच्य बनाउँदा 'इ' प्रत्यय लगाइन्छ, भने कछ्छाडिया भाषामा कर्मवाच्य बनाउँदा क्रियामा 'ऐलो' प्रत्यक्ष थपिएर त्यसमा कालबोधक 'तो, लो, हौ' लगाइन्छ । दुवै भाषामा कर्तृवाच्यमा रहने कर्मले कर्ताको स्थान लिन्छ, र सोही अनुसार सङ्गति पाइन्छ । दुवै भाषामा कर्तृवाच्यको कर्ता गौढ भएर रहन्छ । कछ्छाडिया भाषामा कर्तृवाच्यको कर्तालाई गौण बनाउनु 'से' र नेपालीमा 'द्वारा' 'बाट' प्रयोग गरिन्छ । यसरी कछ्छाडिया र नेपाली भाषाका कर्मवाच्यको व्यवस्थामा अथगत दृष्टिले समानता र रूपगत तथा ध्वनि गर्न असमानता देखिन्छ ।

३.७.३ भाववाच्य

अधिकारी (२०५७:१६३) का अनुसार वाक्यमा क्रिया वा क्रियाका भावको प्रधानता रहने युक्तिलाई भाववाच्य भनिन्छ । यस्तो स्थितिमा अकर्मक क्रियामा र कतिपय स्थितिमा सकर्मक क्रियामा पनि देखिन्छ ।

तालिका नं. ४१

भाववाच्यबिच सङ्गति

नेपाली भाषा		कछ्छाडिया भाषा	
क)	कहिले आइयो ?	क)	कहिया अइला ?
(ख)	यस कुरामा हाँसिन्छ ।	(ख)	यी बातमा हाँसी लाक्तो ।
(ग)	भाइ रुन्छ ।	(ग)	बाउ कान्छो ।
घ)	आफू त सुतियो ।	घ)	मु त सुत्नु ।

नेपाली धातुमा इ प्रत्यय लगाइन्छ । भने कछाडिया भाषामा अकर्मक क्रियाको भाववाच्य बनाउँदा कालबोधक प्रत्ययहरु लगाइन्छ । दुबै भाषामा भाववाच्यमा कर्म दुबै रहन्छ ।

सारांश

नेपाली र कछाडिया दुबै भाषामा कर्तृ, कर्म र भाव गरी वाच्य तिन प्रकारको रहेको पाइन्छ । दुबै भाषामा कर्तृ सकर्मक र अकर्मक कर्मवाच्य सकर्मक र भाववाच्य अकर्मक क्रियाको हुने समान व्यवस्था देखिन्छ । कछाडिया भाषामा कर्मवाच्य र भाववाच्यमा कालबोधक प्रत्ययहरु लाग्ने व्यवस्था देखिन्छ भने नेपालीमा भने नेपाली भाषामा धातुमा इ प्रत्ययबाट कर्म र भाववाच्यको बोध गराइएको पाइन्छ । सारमा कछाडिया र भाषाको वाच्य व्यवस्थामा अर्थगत र संरचनात्मक दृष्टिले समानता तथा रूपगत दृष्टिले भिन्नता पाइन्छ ।

अध्याय चार

उपसंहार

४.१ शोध निष्कर्ष

यस शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोध परिचय प्रस्तुत गरी दोस्रो अध्यायमा कछाडिया दनुवार जातिको परिचय र वर्तमान स्थिति गरिएको छ । तेस्रो अध्यायमा सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणात्मक कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) बिचको पद सङ्गति र व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । चौथो अध्यायमा उपसंहार र त्यसपछि सन्दर्भसूचि र केही परिशिष्टहरू राखिएका छन् । प्रस्तुत अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षलाई निम्नानुसार बुँदाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. कछाडिया दनुवार भाषा नेपालको उत्तरी भूभाग र भित्री मधेशमा बोलेको पाइन्छ । तराईका बारा, रौतहट, सर्लाही र सिन्धुली जिल्लामा कछाडियाहरूको बाक्लो बस्ती पाइन्छ ।
२. भारोपेली परिवारको आर्यशाखा अन्तर्गतको कछाडिया भाषा देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ ।
३. कछाडिया भाषाका पनि अन्य भाषाहरू भन्ने विभिन्न भाषिका उपभाषिकाहरू रहेका छन् ।
४. दुबै भाषाको लिङ्ग व्यवस्थालाई केलाउँदा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग गरी दुई प्रकारका लिङ्ग पाइएका छन् । दुबैमा लिङ्ग, नाम विशेषण र क्रियासँग सम्बन्धित छ ।
५. नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता/क्रिया, भेदक/भेद्य विशेषण र विशेष्यबिच प्रभावित भएको देखिन्छ तर कछाडिया भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता/क्रिया भेदक/भेद्य अप्रभावित र विशेषण/विशेष्यबिच प्रभावित भएको देखिन्छ ।
६. वचन व्यवस्थाको निरूपण गर्दा दुबै भाषामा एक वचन र बहु वचन गरी दुई प्रकारका वचन पाइएका छन् । दुबै भाषामा नाम, सर्वनाम, विशेषण

तथा क्रियामा वचन भेद गरिने प्रक्रिया पाइएको छ तर बहु वचन बनाउने पद्धतिमा भने केही भिन्नताहरु रहेका छन् ।

७. दुबै भाषामा तिन वटा पुरुष (प्रथम,द्वितीय र तृतीय) रहेको पाइयो । दुबै भाषामा सर्वनाम र क्रियाको पुरुषको बोध गराउँदा भिन्न भिन्नै रूपको प्रयोग देखिन्छ । नेपालीमा पुरुषका पाँच आदर तह आदर रहित, सामान्य, विशेष, उच्च र उच्चतम रहेको पाइयो भने कछाडियामा सामान्य आदर र अनादरको प्रयोग भएको देखिन्छ ।
८. कालको व्यतिरेकी अध्ययनबाट दुबैमा वर्तमान, भूत र भविष्यत्काल पाइएका छन् । नेपालीमा जस्तो भूत र अभूत कालको स्थिति कछाडियामा नरहेको देखियो ।
९. कछाडियामा कालका पाँच पक्ष (सामान्य, पूर्ण, अपूर्ण, अभ्यस्त र अज्ञात) नेपालीमा पाँच पक्ष रहेका छन् ।
१०. दुबै भाषामा सामान्यार्थक, इच्छार्थक, आज्ञार्थक, सङ्केतार्थक, सम्भावनार्थक र करण अकरण भाव देखिएका छन् ।
११. वाच्यको अध्ययन गर्दा दुबै भाषा (नेपाली र कछाडिया) मा कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य रहेको पाइन्छ । दुबै भाषामा कर्तृवाच्य सकर्मक र अकर्मक, कर्मवाच्य सकर्मक र भाववाच्य अकर्मक हुने समान व्यवस्था पाइन्छ । कछाडिया भाषामा कर्मवाच्य र भाववाच्य जनाउन कालबोधक प्रत्यय लाग्दछन् भने नेपालीमा कछाडिया भाषामा कर्मवाच्य र भाववाच्य जनाउन कालबोधक प्रत्यय लाग्दछन् भने नेपालीमा 'इ' रूपबाट यी वाच्यहरुको बोध गराइन्छ ।

प्रस्तुत अध्ययन कछाडिया भाषाको लागि व्याकरणको वृहत अध्ययन नभएर सर्लाही जिल्लाको हरिवन, हजारिया र हरिपुर गा.वि.स.लाई मूल केन्द्रविन्दु मानी कछाडिया भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुलाई नेपाली भाषासँग तुलना गरी समानता र असमानता केलाउने प्रयास गरिएको छ ।

४.२ सुभाबहरु

यस शोधपत्रको अध्ययनपछि निम्न सुभाबहरु सुत्रवद्ध गरिएको छ ।

- क) कछाडिया जाति थारु वा दनुवार के हो ? अन्यौलग्रस्त भएकोले यसको व्यापक अध्ययन अनुसन्धान र विकास गर्न अग्रसर हुनुपर्ने देखिन्छ ।
- ख) यस जातिको जनगणना लिदाँ दनुवार वा थारु उल्लेख नगरी कछाडिया जाति नै उल्लेख गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ग) कछाडिया जातिमा अशिक्षा, गरिबी, पछ्यौटेपन, अन्धविश्वास आदि कुरीतिले गर्दा यिनीहरुको स्थिति दयनीय बन्दै गएकोले नेपाल सरकारले यस जातिको उत्थानको निम्ति ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।
- घ) नेपालका विभिन्न प्रभावशाली भाषाहरुमध्ये एक रहेको कछाडिया भाषाको अध्ययन अनुसन्धान हुनु आवश्यक छ । कछाडिया भाषाको भाषिक अध्ययनका साथै धर्म, परम्परा, संस्कृति र लोक साहित्यको समेत अध्ययन गरिनु पर्छ ।
- ङ) कछाडिया भाषा तथा भाषिकहरुको वृहत रूपमा क्षेत्रीय र सामाजिक भेदहरुको विभिन्न कोणहरुबाट अध्ययन साथै मानव रूप निर्धारण र व्याकरण निर्माण गरिनु आवश्यक छ ।
- च) कछाडिया भाषाको शब्द भण्डारमा अन्य भाषाको प्रभावलाई कम गर्न कछाडिया भाषा कै स्थानीय जन जिब्रोमा भिजेका शब्द शैलीलाई समेट्नु पर्दछ ।
- छ) सञ्चार माध्यम र शैक्षणिक प्रयोगमा कछाडिया भाषालाई स्थान दिनुका साथै भाषाको शब्दकोश, व्याकरण निर्माणमा, सो भाषामा दक्षता प्राप्त भाषा विज्ञलाई प्राथमिकताकासाथ स्थान दिनु पर्छ ।
- ज) सरकारले मातृभाषामा प्राथमिक शिक्षा दिन कछाडिया मातृभाषी विद्यार्थीहरुलाई सहज हुने गरी कछाडिया भाषाको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा अन्य सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था गर्नु पर्छ ।
- झ) कछाडिया भाषा सम्बन्धी अध्ययन तथा खोज अनुसन्धान गर्न चाहनेलाई विभिन्न तवरबाट सहयोग र प्रोत्साहन गरिनु पर्छ ।
- ञ) उच्च शिक्षामा कछाडिया भाषा अध्ययन गर्न चाहनेलाई ऐच्छिक विषयको रूपमा राख्नुपर्दछ ।

४.३ शैक्षणिक उपयोग

प्रस्तुत अध्ययनलाई पठनपाठन र भाषा सम्पादनका निम्न क्षेत्रमा उपयोग गर्न सकिन्छ :

- क) कछाडिया भाषाको व्याकरणात्मक व्यवस्था नेपाली भाषाका सापेक्षतामा कति नजिक र टाढाको अन्तर सम्बन्ध छ भन्ने कुराको जानकारी लिन चाहने हरेक अध्ययतालाई यो शोधपत्र सहायक हुने छ ।
- ख) यदि कसैले कछाडिया भाषाको व्याकरण लेख्ने प्रयास गर्दछ भने पनि केही हदसम्म यो शोधपत्र सहयोगी हुने छ ।
- ग) रेडियो नेपाल लगायत अन्य एफ.एम. जस्ता सञ्चार माध्यमले कछाडिया भाषामा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा भाषाको शुद्ध रूप र विशेषताहरू पहिचान गर्न समेत यो अध्ययन सहयोगी हुने छ ।
- घ) कछाडिया मातृभाषीहरूका लागि मातृभाषामा शिक्षा दिन पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा अन्य सन्दर्भ सामग्रीहरूको प्रकाशन गर्दा समेत यो शोधपत्र सहायक हुने छ ।
- ङ) कछाडिया मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई कछाडिया भाषा बोल्दा, लेख्दा र पढ्दा हुने त्रुटिहरू ठम्याउन र ती त्रुटिहरू निराकरण गर्ने उपायहरू पहिल्याउन यो अध्ययन सहायक हुने छ ।

४.४ भावी अनुसन्धानका पक्षहरू

भाषाको अध्ययन अनुसन्धान आफैँमा पूर्ण र अन्तिम हुन सक्दैन । भाषा सागर हो । यसभित्र जति डुब्न सक्थ्यो त्यति नै थप पक्षहरू उजागर गर्न सकिन्छ । सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया भाषा पहिलेदेखि नै बोलिदै आएको भए पनि त्यसमा ज्यादै नगण्य अध्ययन भएको छ । यस्तो अध्ययनले कुनै एक पक्षलाई मात्र समेटेकोले अबै थुप्रै पक्षहरूमा अध्ययन हुन बाँकी नै छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन शीर्षक अन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, वाच्य र पक्षको आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन मात्र गरिएको छ । यो शोधपत्र कछाडिया भाषाको नेपाली भाषासँग गरिएको व्यतिरेकी अध्ययन हो । कछाडिया भाषामा अध्ययन गर्न सकिने केही सम्भावित थप पक्षहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

- १) नेपाली भाषा र कछाडिया भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन ।
- २) कछाडिया भाषाको शब्द निर्माण प्रक्रिया एक अध्ययन ।
- ३) कछाडिया भाषाका भेदहरुबिचको व्यतिरेकी अध्ययन ।
- ४) कछाडिया मातृभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका सिकाइमा गर्ने सम्भावित त्रुटि (उच्चारणगत, वाक्य गठन, शब्द प्रयोगगत विभक्ति प्रयोगगत आदिको) अध्ययन ।
- ५) कछाडिया मातृभाषी विद्यार्थीहरु र नेपाली भाषी विद्यार्थीहरुबिच शब्द भण्डारको व्यतिरेकी अध्ययन,
- ६) प्राथमिक तह उत्तीर्ण कछाडिया मातृभाषी विद्यार्थी र नेपाली भाषी विद्यार्थीबिच पदसङ्गतिगत व्यतिरेकी अध्ययन ।

परिशिष्ट

कछ्छाडिया भाषी वक्ताले प्रयोग गर्ने शब्दहरू	नेपाली शब्दहरू
कतर गो	कत्रो
काचह	काँचो
कोदारा	कोदालो
करिया	कालो
कथी	के
कालु	हिजो
खइलो	खायो
खइछो	खान्छु
खइलो	खानु भयो
साँभ	साँभ
बेटाहरू	छोराहरू
दुब्ल	दुब्लो
पौरका	पोहोर
केलेखा	कस्तो
ओक्रा	उसको
ओक्रा सब	उनीहरूको
उजिला	गोरो
निमन	राम्रो
भैसी	भैसी
माटी	माटो
घारी	गोठ
बुभा	भारी
गाछी	रुख
अनार	अध्याँरो
तोर	तोरी

छौंडा-छौंड़ी	केटा-केटी
पैडा	बाटो
कुरहर	बन्चरो
हँसुवा	हंसिया
सिज्ज	पाकेको
बहुयक	श्रीमती
बखरी	बाख्रो
यनीउनी	यताउति
आद्मी	मान्छे
बिलाई	बिरालो
भौजी	भाउजू
बिहान अनुभुतिया	भोली बिहान
बयल	गोरु
अनेरा	अन्धो
सङ्गतिया	साथी
परसु	पर्सि
सबजन	सबै जना
।	
नहीहौ	छैन
बैठ्लो	बस्यो
खइतो	खान्छ
खाइछो	खायो
खइमा	खने छ
जइतो	जान्छ

शोध सार

शोधशीर्षक - सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुको व्यतिरेकी अध्ययन

शोधार्थी - शिव कुमारी दहाल

शोध निर्देशक - प्रा. महेश्वर न्यौपाने

विभाग/क्याम्पस - नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, काठमाडौं शिक्षा क्याम्पस, काठमाडौं

शैक्षिक सत्र - २०६५-२०६८/२०६९

पृष्ठ सङ्ख्या - ५७

जम्मा अध्याय - चार

प्रस्तुत शोध सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवारभाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुको व्यतिरेकी अध्ययन रहेको छ । यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दास्रो बर्षको पाठ्यांश नेपा.शि. (५९८) को आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार गरिएको हो ।

यो शोधपत्रमा उल्लेख गरिएको कछाडिया दनुवार भाषा भारोपेली भाषा अन्तर्गत पर्दछ । यो नेपालको राष्ट्रिय भाषा भएता पनि अन्य भाषाको तुलनामा यसको मौलिकतामा ह्रास आउनु , लिखित रूप कम भएर लोपोन्मुख अवस्थामा पुग्न खोज्नु , नेपाली भाषाको सिकाइमा दनुवार भाषीलाई समस्या आइपुर्नु यस शोधका प्रमुख समस्या हुन् ।

यस शोधपत्रका उद्देश्यहरु निम्नानुसार छन् :-

१. सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषाको परिचय दिनु ,
२. कछाडिया दनुवार जातिको विशेषता पत्ता लगाउनु ,
३. कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुबिच व्यतिरेकी अध्ययन गर्नु ,

जुनसुकै विषयको अध्ययन गनुपूर्व त्यस विषयको बारेमा भए गरेका कार्यहरुको अध्ययन पश्चात मात्र अध्ययनमा प्रवेश गर्नु उचित हने हुनाले यो शोध लेखन कार्य पूर्व अध्ययन अनुसन्धानको समीक्षा गरी अधि बढाइएको छ । त्यसै गरी अध्ययनको सम्पूर्ण पक्षलाई समेट्न कठिनाई हनेहुँदा अध्ययनको क्षेत्रलाई सीमित पार्न हरिवन, हरिपुर र हजारिया गा.वि.स. लाई केन्द्रविन्दु मानेर सम्पन्न गरिएको छ । त्यसै गरी सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरु (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) का व्यतिरेकी अध्ययन गरी समानता र असमानता केलाई सम्भावित त्रुटिलाई प्रष्ट पार्ने कार्यमा सीमित राखिएको छ । कछाडिया दनुवार भाषाको स्थानीय भेदसँग सम्बन्धित निष्कर्षलाई व्यापक रूपमा सामान्यीकरण नगरिनु यसका सीमा हुन् ।

शोध लेखनको सामग्री सङ्कलनका लागि सूचकका रूपमा उक्तक्षेत्रका कछाडिया भाषी मूल वक्ताहरुलाई आधार बनाइएको छ । यसरी सङ्कलित सामग्रीको शुद्धता र विश्वसनीयताका लागि त्यस क्षेत्रका अन्य मूल वक्ताहरुबाट रूजु गराइएको छ । सङ्कलित सामग्रीलाई पुस्तकालय विधिको अवलम्बन गरी वर्णनात्मक र तुलनात्मक पद्धति अपनाइएको छ ।

यस शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोध परिचय प्रस्तुत गरी दोस्रो अध्यायमा कछाडिया दनुवार जातिको परिचय र वर्तमान स्थिति गरिएको छ । तेस्रो अध्यायमा सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणात्मक कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) विचको पद सङ्गति र व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । चौथो अध्यायमा उपसंहार र त्यसपछि सन्दर्भसूचि र केही परिशिष्टहरु राखिएका छन् । प्रस्तुत अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षलाई निम्नानुसार बुँदाहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. कछाडिया दनुवार भाषा नेपालको उत्तरी भूभाग र भित्री मधेशमा बोलेको पाइन्छ । तराईका बारा, रौतहट, सर्लाही र सिन्धुली जिल्लामा कछाडियाहरुको बाक्लो बस्ती पाइन्छ ।
२. भारोपेली परिवारको आर्यशाखा अन्तर्गतको कछाडिया भाषा देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ ।
३. कछाडिया भाषाका पनि अन्य भाषाहरु भन्ने विभिन्न भाषिका उपभाषिकाहरु रहेका छन् ।

४. दुबै भाषाको लिङ्ग व्यवस्थालाई केलाउँदा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग गरी दुई प्रकारका लिङ्ग पाइएका छन् । दुबैमा लिङ्ग, नाम विशेषण र क्रियासँग सम्बन्धित छ ।
५. नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता/क्रिया, भेदक/भेद्य विशेषण र विशेष्यविच प्रभावित भएको देखिन्छ, तर कछाडिया भाषाको वाक्य संरचनामा कर्ता/क्रिया भेदक/भेद्य अप्रभावित र विशेषण/विशेष्यबीच प्रभावित भएको देखिन्छ ।
६. वचन व्यवस्थाको निरूपण गर्दा दुबै भाषामा एक वचन र बहु वचन गरी दुई प्रकारका वचन पाइएका छन् । दुबै भाषामा नाम, सर्वनाम, विशेषण तथा क्रियामा वचन भेद गरिने प्रक्रिया पाइएको छ तर बहु वचन बनाउने पद्धतिमा भने केही भिन्नताहरु रहेका छन् ।
७. दुबै भाषामा तिन वटा पुरुष (प्रथम,द्वितीय र तृतीय) रहेको पाइयो । दुबै भाषामा सर्वनाम र क्रियाको पुरुषको बोध गराउँदा भिन्न भिन्नै रूपको प्रयोग देखिन्छ । नेपालीमा पुरुषका पाँच आदर तह आदर रहित, सामान्य, विशेष, उच्च र उच्चतम रहेको पाइयो भने कछाडियामा सामान्य आदर र अनादरको प्रयोग भएको देखिन्छ ।
८. कालको व्यतिरेकी अध्ययनबाट दुबैमा वर्तमान, भूत र भविष्यत्काल पाइएका छन् । नेपालीमा जस्तो भूत र अभूत कालको स्थिति कछाडियामा नरहेको देखियो ।
९. कछाडियामा कालका पाँच पक्ष (सामान्य, पूर्ण, अपूर्ण, अभ्यस्त र अज्ञात) नेपालीमा पाँच पक्ष रहेका छन् ।
१०. दुबै भाषामा सामान्यार्थक, इच्छार्थक, आज्ञार्थक, सङ्केतार्थक, सम्भावनार्थक र करण अकरण भाव देखिएका छन् ।
११. वाच्यको अध्ययन गर्दा दुबै भाषा (नेपाली र कछाडिया) मा कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य रहेको पाइन्छ । दुबै भाषामा कर्तृवाच्य सकर्मक र अकर्मक, कर्मवाच्य सकर्मक र भाववाच्य अकर्मक हुने समान व्यवस्था पाइन्छ । कछाडिया भाषामा कर्मवाच्य र भाववाच्य जनाउन कालबोधक प्रत्यय लाग्दछन् भने नेपालीमा कछाडिया भाषामा कर्मवाच्य र भाववाच्य

जनाउन कालबोधक प्रत्यय लाग्दछन् भने नेपालीमा 'इ' रुपबाट यी वाच्यहरुको बोध गराइन्छ ।

प्रस्तुत अध्ययन कछाडिया भाषाको लागि व्याकरणको वृहत अध्ययन नभएर सर्लाही जिल्लाको हरिवन, हजारिया र हरिपुर गा.वि.स.लाई मूल केन्द्रविन्दु मानी कछाडिया भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुलाई नेपाली भाषासँग तुलना गरी समानता र असमानता केलाउने प्रयास गरिएको छ ।

सन्दर्भ-सूची

सन्दर्भ ग्रन्थ

अधिकारी, राम कुमार : २०५०, कछ्छाडिया र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन, त्रि.वि. शिक्षा शास्त्र, सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग प्रस्तुत स्नातकोत्तर शोधपत्र ।

अधिकारी, हेमाङ्ग राज : २०५९, भाषा शिक्षण केही परिप्रेक्ष्य तथा पद्धति, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी काठमाडौं ।

अधिकारी हेमाङ्ग राज र बढी विशाल भट्टराई : २०६१, प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी, काठमाडौं ।

अधिकारी, हेमाङ्ग राज : २०६१, समसामयिक नेपाली व्याकरण, दोस्रो संस्करण विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी पुनर्मुद्रण काठमाडौं ।

उपाध्याय, खेम कुमारी : २०६४, नेपाली भाषा र रुपन्देहीका थारु भाषाको व्याकरणात्मक कोटिका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन, त्रि.वि. शिक्षा शास्त्र, सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग प्रस्तुत स्नातकोत्तर शोधपत्र ।

गुरो,सन्त ज्ञानेश्वर : २०६१, बारा जिल्लाको कछ्छाडिया जातिमा प्रचलित संस्कार, पूजा एवम् चाडपर्व एक अध्ययन, त्रि.वि. मानवशास्त्र तथा समाजशास्त्र विभाग प्रस्तुत स्नातकोत्तर शोधपत्र ।

गौतम, देवी प्रसाद : २०४९, नेपाली भाषा परिचय, साभा प्रकाशन, काठमाडौं ।

पोखरेल, बालकृष्ण : २०३९, पच्चीस वर्षको भाषिक चर्चा, ने.रा.प्र.प्र. काठमाडौं ।

पोखरेल, बालकृष्ण : २०४९, राष्ट्रभाषा, साभा प्रकाशन, काठमाडौं ।

बन्धु, चूडामणि : २०५०, भाषाविज्ञान, साभा प्रकाशन, काठमाडौं ।

बन्धु, चूडामणि : २०५२, अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन, रत्नपुस्तक भण्डार, काठमाडौं ।

शर्मा, मोहन राज : २०५०, शोध विधि, साभा प्रकाशन, काठमाडौं ।